

КРОБЛКА

ДО ЧИТАЧІВ.

Досвід існування нашого журналу на протязі більш року, ті труднощі, які лише надмірною працею далася перебороти, показали, що „Веселка“, яко спроба чисто-мистецького журналу не знаходить потрібної підтримки серед українського громадянства.

Не зрікаючись утілітаризму в мистецтві (особливо під цю хвилю, коли так потрібно нарешті створити на ґрунті національної культури—національну ідеологію), редакція для поширення своєї культурної бази стає на шлях тіснішого єднання з читачем.

Засобами для цього суть:

1] збільшення белетристики і 2] введення нового відділу громадської думки, що фіксував би ритм живо-го життя.

В цім відділі будуть міститися: а) мемуари й спогади з визвольної боротьби і б] статті по національно-громадським справам з такою широтою думки, якаб перекреслювала всякі партійні кордони.

Повідомляючи про це, редакція закликає всіх, хто міг би і хотів взяти участь у зреформованім таким чином журналі,—надсилати свої рукописи по адресі:

M. Dobriak (dla Weselki)) Kalisz, Ciesna 27 m, 3, Pologne.

Найважливіші помчені помилки.

Сторінка:	Шпальта:	Рядок з гори:	Надруковано:	Треба:	Стор.	Шпальт.	Ряд.	Надр.	Треба
9	II	2-й	неміг віроз-	не міг він	53	II	30	прато	право
12	I	8	пізнавати	розпізнавати	"	II	28	нощ	наш
"	"	16	не досягни	не досягли	"	"	34	Інтелектуаль-	Інтелекту-
"	"	16	як вчари	як хчари	54	I	15	житцем	альні
"	"	10	тільки	тільки	"	II	20	со і раба о	мистцем
24	I	7	Нам треба	Нам треба	"	"	"	і тиця	собі раба
			олверто	ршучо й од-	61	I	16	основний	олінтіїця
				верто	"	"	17	не затримала.	основних
46	II	25	приймається	приймається	"	"	29	твердої,	не затратила.
48	I	2	муичні	музичні	"	"	"	змасанрував	тверді,
49	I	12	евфонії	евфонії	"	2	31	змасакрував	змасакрував
"	II	11	вигодувати	вигалувати	"	2	33	Подіє	Природне
51	I	8	графечну	графічну	62	2	14	так,	там,
			феноменаль-	феноменаль-	63	1	29	думи:	думки:
			ність	ність	"	2	1	І дивно що	І дивно, що
"	II	1	Інтернаціо-	Інтернаціо-	66	2	7	цінностей	цінностей
			нальний	нальний	67	2	12	Бльок-пот.	Бльок-пот.
52	I	9	мо-	мої	"	1	21	Ганна Сова-	Ганна Сова-
								чова.	чова

II рік.

II année.

В Е С Е Л К А

МІСЯЧНИК ЛІТЕРАТУРИ, МИСТЕЦТВА Й ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ.

„V e s s e l k a“ („L'arc en ciel“)

Revue Ukraïnlène de la littérature et de l'art.

Ч. 7-8.

ЛИПЕНЬ—СЕРПЕНЬ 1923 Juillet—Août

КАЛІШ—Kaliche.

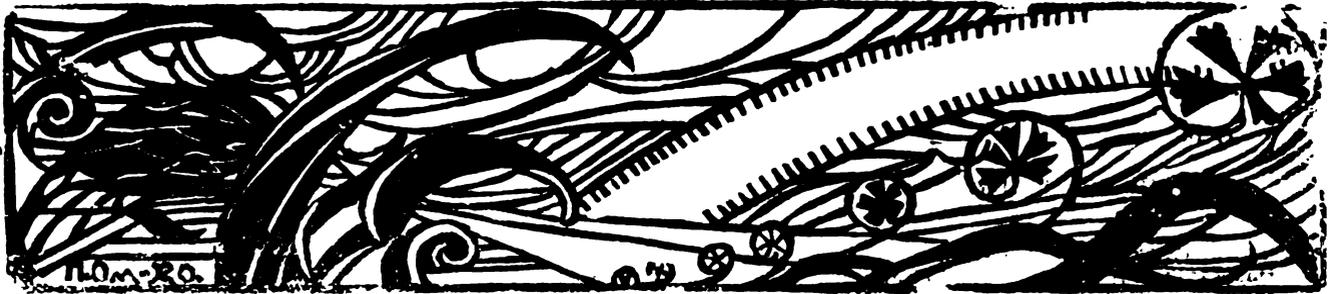
З м і с т.

I. Поезія й красне письменство.

АНТІН ПАВЛЮК. Самотність.	—	—	3.
І. БЛАКИТНИЙ. Після дощу.	—	—	4.
БОРИС Б. За дротами.	—	—	4.
ДАЖБОЖИЧ. Нового Завтра луни.	—	—	5.
ЛІДА ДУЧИМІНСЬКА. Далекий гомін.	—	—	6.
ЕВГЕН МАЛАНЮК. З циклю „Евангелія Піль“.	—	—	7.
ГІ ДЕ-МОПАСАН. Сліпий.	—	—	8.
ЮРІЙ ДАРАГАН. В степу. Літо.	—	—	11.
ЛЕВКО РОМЕН. Осередок. Мій плач.	—	—	12.
А. ПАДОЛИСТ. З циклю „На крилах весни“.	—	—	13.
ГЕРВЕГ. Заклик.	—	—	14.
ШАРЛЬ БОДЛЕР. Людина й Море.	—	—	15.
ПОЛЬ ФОР. * *			
* —			
ОЛЕКСАНДЕР ЗУБЕНКО. Коло рояля.	—	—	16
БОРИС ГОМЗИН. Вмерлі б'ги.	—	—	*
ОСИП ТУРЯНСЬКИЙ. Казка про Зім'яву Кляху (докінчення).	—	—	17.
ІВАН ЗУБЕНКО. Остання жертва (песа).	—	—	23.
II. Мистецька трибуна.			
ЕВГЕН МАЛАНЮК. Думки про мистецтво.	—	—	45.
М. СЕЛЕГІЙ. До чого прийде поезія.	—	—	52.
III. Громадська думка.			
ЕВГЕН МАЛАНЮК. Pro domo sua.	—	—	55.
IV. Театр.			
А. КОР—СЬКИЙ. Винниченко на таборних сценах.	—	—	59.
V. Бібліографія.	—	—	62.
VI. Хроніка.	—	—	65.

У В А Г А І

Нова адреса: М. Dobriak (dla Wesetki) Kalisz, Cias-
na 17, m. 3. Pologne.

АНТІН ПАВЛЮК.

Б І Л Ь.

САМОТНІСТЬ.

А десь... Глибоко десь—
Літнєве, яре^т сонце...
У далечинь біжать, біжать жита...
Ах, десь у тугу
Братом,
Оборонцем
Полин ярами терпко рсцивіта...'

Ах, десь у задумі
Мене чекає мати!
Сльозами молитов
І зорь

Достигне синій вечір там...
І рукавом грози
На полудне майне,
Зелене Свято:—
Що за горбами ніч осіння,
Місяць—глечиком.

Іду на Схід—
До сонця—мого Бога...
Розсудить ранок нас... Біжать жита за
перлами... —
У ранку сизому не грала рос трівога.
А в каламуті снів веселка вчора вмерла.

І. БЛАКИТНИЙ.

Т. В.

ПІСЛЯ ДОЩУ.

Ідемо полем. Ви і я—разом.
Назустріч нам на лірах грає вітер.
Жита —у діл: мов хтось їх жве серпом,
І землю всю ганчіркою хтось витер.

На оксаміті піль, неначе кров,
Палає мак, тріпоче пелюстками,
А ми йдемо, говорим про любов
І про шляхи до Казки, до Нірвани.

В житах пісні: десь перепел б'є в дзвін.
У небо крук стрімить аеропляном,
Волошки сині— вітрові поклім,
Ромашки розтягнулися ланами.

Веселка вперлася руками в діл:
Не буде більш дощу! Ходімо далі!
Туди, де Казка... В сонцю небосхил
Нагадує перуку ілайялі.

Чому ж не згодні Ви? Лякає шлях?
Не все ж на нім ростуть лише троянди.
Я сам піду тоді: ачей в світах
Хоч трошки ще залишилося правди...

БОРИС Б.

ЗА ДРОТАМИ.

Чуєш, друже?

Сизий Жах

Тисне серце, тисне душу,
Тисне м'язно, тисне дуже.

Чуєш, друже?—

Віщий Птах

Скриком-зоїком б'є проміння?—
Зойк сумний той роси суше
І розколює каміння!

А в імлі, в сутінях синіх
висять, мов тяжкі докори,
слизько-чорнії кажани—
: чорним кільцем як в кайдани
Закували радість, горе.

Плаче смерть. Життя тут туже.

Чуєш, друже?

ДАЖВОЖИЧ.

НОВОГО ЗАВТРА ЛУНИ.

Не треба більш вудних пісень:
Ми не раби тепер! Ми—Нація!
Зайнявся в огнях Залізний День!
Доволі нам вже федерації!..

· Нам треба гимнів і фанфар,
Пісень шалених перемоги,
Вікам несем Залізний Дар!
Державні стелемо дороги...

Пол'сся, Гомель, Рильськ, Кубань
Наїжили багнети Сходу—
Більш не почуємо ридань
Москвою skutого народу!

Залізоелектробетоном
Ми опережем наші межі
Фортець сталєних міцним кордоном
Затримаєм азійські стежи.

Залізними волами плуг
Роз'оре чорні простори,
А праця творча наших рук
Огнем машин розбудить гори.

Вугілля в пельку наших гут
Піде і дасть блискучу крицю,
Машинно вирвем з саїдніх пут
Зрабовану у нас пшеницю.

Вона ж зростить титанів тут,
Що Нове Сонце з електронів
Вікам прийдешнім в дар дадуть
І всесвіт викують з мікронів!..

Так царство творчости сталєне
Повстане там, де ще недавно
Ярмо московське нависне
Гнітило прадідів безславно.

Могутній спів німих машин
Наповнить воздух дзвоном руху,
Шелотом пасів—серпантин
Онїжвотонить гімни Духу.

Й неначе кам'яний кольос
Танок нестриманний ремінв
Регулюватиме снв рос
Колись неораних степів

На ґрунті чорному зростуть
Всі Заходу дари найкращі,
Культуру соняшну скують--
Залізні, Тверді, Роботящі,..

Тоді прийде Новий Поет,
Скажений рух дізель-мотора
Вкладе в химерний тріолет
Й запише радєм в просторах!..

ЛІДА ДУЧИМІНСЬКА.

ДАЛЕКИЙ ГОМІН.

Її білого чола торкнулась туга своїми безконечними крилами, відкрила їй світи, що не для всіх існували.

Була замислена, мовчазна... В її постаті було щось, перед чим корились люде. Кождий рух дзвенів акордами розвійливих тонів...

Наші шляхи схрестились, на момент. Вона пішла бездорожним шляхом, а я тим, куди ходять сірі люде. Цей момент став мені вічністю... Я, сіра людина, умів молитися до неї, обожати її—наперекір богам, я покохав її...

—Та це було щось більше, як почування, це було моє життя, моє існування...—

—Вона була тужно-гарна, як осінній вечір; вільна, як вихор; блискуча, як сонце; мовчазно-холодна, як водна глибінь.

Це був привіт ізза світів.

Їй було чужо на землі, їй було тісно на рій—н хто не міг зрозуміти її---була самотна...

Її одинокий друг—це море.

Сідала над морем, задивлена в розколісанні хвилики, що розбивалися з шумливим риданням біля її ніг...—Це були великі, просторі мрії, якісь незміряні бажання її душі...

Її душа кохала вічність...—

Я крав іноді моменти її задуми,—найбільший злочин мого життя... Та цей злочин був моїм життям.—Я бачив її похилену над срібною поверхнею вд. завжди величну, молоду, не порушену зубом часу. Уста всміхались, очі, глибокі, як океан, темні, як сутінь,—ридали великою не-

вловною мелодією суму.----

Раз спостерігла мене і сказала: „Твоя тінь снується за мною у хвилях задуми і будить мій жаль. Іди своєю сірою дорогою, як і інші...не хочу бачити твого суму, в якого вянуть квіти і меркне день.”

—Я пішов з її шляху в сіре забуття, жив лише споминами минулого, думками про неї.

Із сліз душі моєї творився кришталевий храм, де я тужив до її промінної істоти...

А марне життя стелило чорним тернем її безмежний шлях.

Як путник спрагнений холодить росою свої уста, так я холодив свою душу жалем-тугою до неї. Цієї недосяжної, незрозумілої, вічної, безсмертної---так, вічної, безконечної, як туга, як біль...

По жовтім листю ступав чорний хоровод тіней минулого—черниця.

Вечір колисав полумені їх воскових свічок, опрячував їх постаті...—

З під чорного серпанку блисло на мить знане мені обличчя і зникло в безвістях ночі... Це було обличчя спомину, бліде, мертве,—застигла хвиля болю---скамянілий момент терпіння---

В зніцях не вішувались огні... Щось сильне, надприродне шматувало моє нутро, страшна буря дійсности розшалілась...я зрозумів:—Вона велика, недосяжна, вічна—була мертва...

Огні всіх пекол загоріли,—кришталевий храм туги душі моєї повалився...—

Я перестав жити...—

ЕВГЕН МАЛАНЮК.

З циклу: „ЕВАНГЕЛІЯ ПІЛЬ“:

I. ОЧІКУВАННЯ.

Все здавалось, що там, за селом,
Під горбом, біля того хреста—
Легкий вітер торкнеться крилом,
І ми раптом узієм Христа.

Теплий день кликав далечню піль,
Мріяв обрій в гарячій імлі,
І якийсь перозгаданий біль
Почувався в зітханнях землі...

Так, як завжди, шуміли жита,
Коливались колоссям важким...
Ми самотньо дійшли до хреста,
Не зустрівшись ні з ким.

Але там, де над морем ланів
Розійшлась лазурева блакить,—
Тільки білий хитон прояснів
І розтавував над обрієм вмиць.

II. ЖНИВА.

Знову біблія літа розкрила
Сторінки заколосяних піль.
Світлий вітер напружує крила
Гнати леготом золото хвиль.

Все забув—мої смутки і скрути.
Мої грішні, сездушні слова;
Тут на царині Книгою Руті
Розгортаються справжні жнива.

Про святий пророкуючи голос,
Про Месію—над морем пшениць,—
Тут дзвенить обітницею колос,
Під косою схилиючись ниць.

Знаю: смерть лише смертю—здолати,
Тільки в цім таємниця буття,—
І Зерно мусить вмерти, щоб дати
В життьодавчому житі життя.

Сонцеспівом дзвенять гострі коси,
Сонцеспів—в стиглім золоті нив.
І шумлять під косою покоси,
І вязальниць доноситься спів.

Липень. 1923.

СЛІПІЙ.

Звідкіля все се, ся радість, що низпосилає нам сонце? Чому се саяво, що спадає на землю, сповнює нас радістю буття? Небо блакитне, зелене поле, білі хатки;—і очарованими очима пемо ми барви, повні життя; і радістю наповнюють вони нашу душу. Пориває нас до танцю, хочеться скакати, хочеться співати, ваблюча легкість думки, рід ніжності все охоплюючої. Обняв би навіть сонце.

Перед воріттям сидять сліпці, нерухомі у своїй вчній темряві й, як завжди, спокійні й серед цього гамору загальної радості і, нерозуміючи, що хвилини сіпають своїх собак, що рвуться поскакати.

Повертаючись же над вечір додому в супроводі чи меншого брата чи наймолодшої сестри, й наколи б хлопець чи дівчинка скаже: „як гарно стало надворі,“ то він, сліпий, одповість: „я вже давно се спостеріг, що надворі гарно, бо ніяк не втримаю на одному місці Лулу.“

Я знав одного з таких нещасливців, життя якого була чиста мука й яку лише можна уявити.

Він був селянин, син норманського фермера. Доки жили на світі батько та мати, сьак—так дбалоя про нього, як що він і знавався лихо то тільки через свою страшну

недугу. Коли ж стало по них, батьки зійшли з цього світу, наступили для нього дуже тяжкі часи. Сестра приняла його до себе на хутір, де відразу всі стали його трактувати, як не потребу, як зайвий ріт, що відає иншим хліба. Під час обіду все дорікали йому їдою, дражнили, прозиваючи неробою, ледарем мотлохом. А з часу, коли швагер заграбастав собі і його частину зі спадку, стали годувати тільки однією юшкою, і стільки давали, щоб лише не помер з голоду.

З лицем блідавим, а очі величезні, білі оплатки, і завжди непорушних, байдужий до лайки, дратувань,—здавалося, що він углублений тільки у самого себе, що навіть трудно пізнати по ньому, чи ж він дійсно і взагалі що відчуває. А до того, він ніколи не зазнав пестощів, навіть рідна мати частенько давалася йому в знаки, ніколи не виявляла до нього материнської любови, бо ж на селі, раз не робітник, значить зайвий тягар, дармоїд і селяне охоче поступали б зі своїми каліками так, як кури, що хорих з поміж себе забивають.

Покінчивши з їдою юшки, як це бувало влітку, відразу виходив він і сідав на призьбі, а як зимою, то перед грубкою, і залишався там до самого вечора. А-ні жесту, а-ні руху, одні лише повіки неспокойно бігали, наче терпів рід нервозного недугу; подеколи повіки ненароком спаджали на білі плями очей. Чи мозок працював, чи була своя думка у нього, ясна свідомість самого себе? Цим ніхто не цікавився.

Минуло декілько років; і все йшло таким

робом. Нездатність до якоїбуль роботи, а так саме й його нечудість, урешті приводить ролічів до сильного подратовання, він поволі стає посміховищем, вроді якогось блазня, злобичи, що віддана на поталу первісній людській жорстокості, предметом брутальних, диких забав для тих, що його оточували.

Вигадувалися найбільше жорстокі розривки та жарти, на які може спонукати слюта. Щоб одплатити за його дармоїдство, учиняли для себе й своїх сусід з його обідів години звбав, а для нещасного каліки години мук.

На ці забави приходили з сусідних домів, про що оповіщалося од хати до хати, й кухня на фермі що-денно переповнювалася до берегів глядачами. Бувало, що як тільки він розпічне сьорбати юшку, садовили на столі перед його мискою ката чи собаку. Звірина, чуючи своїм інстинктом безпорадність сліпого, поволі наближалася й без шелесту розпочинала їсти, делікатно хлестаючи; і як хлєпання ставало голосніше та викликувало увагу бідолахи, зврина розсудливо подавалася на бік, щоб уникнути ложки, якою вн ударяв навмання перед собою.

І тут розлягався сміх, вигуки, оплески глядачів, що стояли гурмою вздовж стіни. Він же, не кажучи ні слова, починав їсти правою рукою, а ліву просунувши наперед, — і у цей спосіб прикривав і обороняв свій полумисок.

А бувало підмішували йому до їжі кор-

ки, тріски, листя, а навіть і болото й усяку нечисть, усе, чого тільки ннеміг вірознзнати.

Врешті зморювалися й від жартів. Швагер, лютуючи, що мусів й його утримувати, починав упрост бити, безперестанно нагору жуючи його ляпасами, сміючись із даремних силкувань сліпого, котрий пробував ухилитися від ударів або оборонятися. І це була його гра: гра в ляпаса. Кожний поганець, погоничі, наймити не пропускали нагоди й що — хвилини ляскали його в лице, що вдбивалося на ньому тільки прискореним липанням повік. Куди себе діти, куди сховатися, він не знав і залишався завжди в простертими руками, щоб тільки попередити наближення своїх мучителів.

Нарешті його примусили і жєбрати. В ярмарковий день його виводили звичайно на дорогу, де він як тільки чув чинюсь ходу або гуркіт фіри, витягував свій капелюх і промвляв благаючи: „Пожертвуйте, Христа ради!“.

Селяни не мають вразливої чутости й траплялося, що цілими тижнями, повертаючи до-дому, не приносили він ані шагу.

Независть проти нього росла неймовірно і безмилосердно. А помер він так.

Зима. Земля покрига товстим сніговим шаром; холода страшні. Одного ранку швагер одпровадив його дуже далеко на бичий шлях, щоб збирав милостинню. Залишив його там на цілий день. А як наступила ніч, швагер став перед людьми запевнювати, що він

його там уже не знайшов. І додав: „досить, не варто займатися ним, як змерзне, то хто-небудь приведе його. Матер: його чорт,—не загине, зголодне, то поверне“.

Другого дня він не повернув.

Після довгих годин очікування, мерзучий й одчуваючи, що загине, сліпий підвівся й пішов навмання. Не можучи розпізнати дороги, замерзлої й покритої дотого глибоким снігом, став він блукати, спотикаючись й падаючи не один раз в рови, випростовувався, і, все мовчазний, шукав далі якоїнебудь хати.

Але сніг, студінь—і він помалу почав клякнути, дубіти, ноги з утоми підкошувалися, став вибиватися з сил і, врешті, посеред одної долини сів спочити. І більше вже не встав.

Блосніжні клепті, що весь час безперестанку падали й падали, стали покривати його. В безпереривному накопичуванні цього безмежного моря клептів щезло його худорляве тіло й більше нічо не вказувало на місце, де він оддав Богові душу.

Родичі зробили вигляд, що стурбовані й протягом тижня розшукували. Навіть плакали—

Зима була ж затяжна, довго не наступала відлига. Одного разу, в неділю, фермери, йдучи до церкви, до служби божої, побачили круків, що у великій кількості кружляли безкінця понад долиною, ватим спадали, як чорна хмара на одне й те ж саме місце, знову відлітали й знову спадали.

Минув тиждень, і все ще там кружляли вони, зловіщі птиці. Наче хмара вкрила небо, така маса була їх, наче злетілись вони зі всіх країв світа й з шаленим галасом сядали на блискучий сніг, покриваючи його чорними плямами, й настирливо в чомусь порпались.

Один парубок, що проходив долиною, зійшов з дороги й направився до них,—подивитися, що там трапилось; і відкрив тіло слого, вже наполовину з'їдене, пошматоване. Блідих очей не було, довгі дзьоби хижаків вдовбали їх.

І я ніколи не можу захопитися живою творною радістю соняшного дня, щоб не станув перед моїми очима сумний спогад і повна туги думка про бідолаху, так обездоленого у житті, й страшна смерть якого була полегкістю для його родичів і його оточення.

Переклав з французького
Микола Шаповал.

ЮРІЙ ДАРЯГАН.

В степу безкрайому здрігнулися могили
 В яругах ожила передранкова мла.
 Лицарські постаті там, за туманом білим,
 Дають обіцянку старезним короґвам.
 І лицар лицаря схвильовано стискає,
 І славить лагідність озоряних небес,
 І лицар лицаря осяєно вітає
 І каже радісно—Христос Воскрес!—

Прапори, прапори—
 Над містом осніженим
 Блакитні, як небо,
 Горячі, як сонце!
 Вогнистим узором
 Вогнисто вижжена
 Урочиста треба
 В розбурханім серці.
 Над містом зялися
 Думки про едем.
 Дахи понялися
 Прапорним вогнем!

Серед зими весна незміряна,
 Весна найстарша веснам всім,
 Святкує Київ мій омріяний,
 Святкує мій Єрусалим.
 І дух мій висвітлений ласкою
 В блакить безбуряну взорлив,
 Овіяний новою казкою
 Жовто-блакитних прапорів,

Л І Т О.

Прозоре золото та іскри
 І над ланами пар:
 Моїх думок лінмву низку
 Вогонь в кінець прислав.

Най колисає колисанка
 Єгипетського Ра.
 Піду степами і лісами
 Шпурну сліди у прах!

Іду, іду шляхом, ой, Ладі!
 Ясніє краєвид.
 Ось ти, Володаре Багдаду
 Гаруне-Аль-Рашиді!

Вже мінарети зовсім близько,
 Вітає гук фанфар!..
 Лежу...проміння, злото, іскри,
 А над ланами пар.

1923.

ОСЕРЕДОК.

Круг мене, зокола—незнаний міт.
 Я ж осередок той, що усвідомлює цей світ.
 Мене кружінню обрїй оточив,
 Щоб тони й коліри догідніше ловив,
 Що все до вуха й ока мого б'ється, линуть—
 А не поговпившись, а не досягни—гинуть,
 Соливуть у безвість, у п'їтьму,
 Як їх не заприйму!..

Мою увагу все в знадний полон бере:—
 І той деркач, що журно десь дере,
 І цей невтямний гомін голосів,
 І колірів цих гра, і подихи вітрів,
 І парус соняшний, що обрїю торкнувся,
 Як вїари не здолав—на обрїй аж метнувся,
 Щоб передати свій привіт.
 Казково—мрїйний міт!..

Десь осторонь сопїлка, чуть, квилить.
 Аж серце слухавши блить.
 Розповідає всім про світлу тугу—сум,
 І дух окрилює глибінню війних дум,
 Та кличе в безпорадності до себе на пораду...
 О ні, приходь.., приходьте всі до мене на
 розраду—
 Я власну правду розповім про світ.
 Я одуховлю міт...

МІЙ ПЛАЧ.

Мої очі сухі—вже не плачуть вони,
 не слезіють слїзьми:
 Усихають дзюрки ті підземні...
 Не блищать мої вії слїзьми...

Кам'яніє і ґрунт і підґрунтя сухе.
 Зверху—пилом курить...
 Цїлина аж пащить вся від спеки...
 Плаче порохом, пилом курить...

Громовацями я тізьки марю—тими... що
 співа суховій!..

Бо й останні приховані ріски
 Незжаденний співа суховій!..

Ох, той плач за дощем, як привяля трава
 ледви чуть—шелестить!..

Чи ж не гірший, ніж росяні слїози,—
 Як прижовкла трава шелестить?!.

— —

А. ПАЛОЛИСТ.

З циклю „НА КРИЛАХ ВЕСНИ“.

Я Д У Ж И Й.

Я відбивсь від людей, втік за місто й доріжкою
 Між ланами самотний подався ген... ген...
 Там натхненні пісні я ніжніш кую,
 бо там дійсний соняшний день!

Тихо вколо, лише жайвори перелякано
 Поринали все глибше в бездонну блакить,
 Усміхнулося сонечко маково
 і за обрій на сон спішить...

Покотилось, сховалось на цілу ніч сонечко,
 Хмарка жменею сипле сріблясту росу,
 Посплітались пісні жайворончків
 у вечірніх згуків красу...

Я відчув, що в тих ніжно-вечірніх мелодіях
 Мого чуйного серця акорди бренять,
 І щасливий, щасливий сьогодні я,
 бо я дужий! Несчислена рать!

„ЖЕМЧУЖНИЙ ЗЛОМ“.

Л. Д.

Моя душа—(учора)—білі ангели,
 Мр'яливо-юна Фея перед сном,—
 —Ії ж пісні—(сьогодні)—в тиші канули,—
 А в Кані пють зашумлене вино...

Там пють вино... Відблискують гірляндами
 Великі салі... Скрізь жемчужний злом—
 —Моя ж душа—іде шляхом Ірландії,
 У ній гуде пробуджене село!

Моя душа—(сьогодні)—зграя демонів,
 Підземних сил нестриманий акорд!
 Най в Кані пють, що відняли огнем вони.
 Пливу! Маяк! Вже недалеко порт!

Такий жемчужний злом: (учора) білі ангели,
 Мр'яливо-юна Фея перед сном,—
 Сьогодні ж—демони на місце них повстали.
 Й остинне в Кані допивається вино!

У Кані пють вино... Погордо на веранді Ви
 В чеканні... Демони ж не проречуть „чолом“—
 Моя душа—святий порив Ірландії,—
 У ній гуде пробуджене село!

ГЕРБЕГ (із вімецького).

З А К Л И К.

Рвіть усі хрести з землі
Поробіть із них шаблі!
Бог простить на небі се.
Не гнїть шиї, не воркуйте:
Всі залізо куйте, куйте,
Лиш залізо нас спасе.

Гей, дубино кучерява,
Знамя волі—наша слава
В наших соснах і дубах,
Наша воля не загине,
Та заки вона прилине,
Всі пройдем пекельний шлях.

Браття Вірте всі співцеві:
Мудуть на нас часи сталеві,
Честь і месть зове зоков.
Чорна смерть—се тільки гра нам,
Наша месть—смерть всім тиранам,
Наша честь—народня крові

Рвіть усі хрести з землі
Поробіть із них шаблі!
Бог на небі се просить.
Як зашумимо вогнями,
Як задзвонимо шаблями,
Бог нас поблагословить.

Де неволя, хай мир згине,
Хай не має муж дружини,
Хай гниє на полі плід.
Де тирани та кайдани,
Хай мале дитя не гляне
Весело на чорний світ!

Хай повне наші села
Сум і дума невесела,
Аж здобудем волю знов,
Аж ти, Дніпре бистротечний,
І ти, Дністре наш сердечний,
В море влєш ворожу кров.

Рвіть усі хрести з землі
Поробіть із них шаблі!
Бог на небі се простить.
За наш сором, кров і рани
Помста, помста вам, тирани!
Наше пекло вас спалить!

Переклав О. Турянський.

ШАРЛЬ БОДЕЛЕР.

ЛЮДИНА Й МОРЕ.

L'homme libre, toujours
tu cheriras la m^{er}...

Людино вільна! Завжди будеш ти
Як зеркало своє любити море,
Щукать свій дух в схвильованім просторі,—
Хіба ж в тобі безодні зла не ті?

Вподобав ти відбиток в нетрях хвиль,
Шукаєш в нім знайомого обличчя,
А клекіт хвиль тебе втопити кличе
В нім твого серця і скарги, і біль.

Обидва ви таємні і скритні.—
Людино, хто пізнав твої глибини;
Хто, море, позбрав твої перлини,—
Ви все таїти звикли десь на дні!

І йшли віки і будуть далі йти,
А ви змагаєтесь обидва без упину,
У смерть закохані, бетесь до загину,
Непримиримі вороги—брати!

Переклав
Евген Маланюк.

ПОЛЬ ФОР.

Si toutes les filles...

Най доні—світа
ради втіхи
стануть поруч
і море околють
вони колом
рук...

Най молодці
будуть буйні плавці
створять і їх кораблі
тривкий на воді
помост.

І обійме навколо
коло всенький світ
тоді,
як все людство
взаємно руки
дасть.

Переклав М. Селегій.

ОЛЕКСАНДЕР ЗУБЕНКО.

І. КОЛО РОЯЛЯ.

(Ізві Шемрасвій).

Учора грав на скрипку каватину,
А ти стояла, спершись на рояль...
Душею линула ти поза верховини,—
Про це казала погляду твого емаль...

Музика ніжної мелодії й акорди
Тебе несли в далекий той казковий край,
Де сліз нема, ні суму, ні скорботи.—
Де—сонце, світ, квітки, весна, любов і рай...

В той мент життєву боротьбу, пригоди,
слоту

Примусили забути звуки чарівні:
Я був безмежно рад, що хвилю насоледи
Дала моя душа тремтінням у струні...

1919 р. Миколаївка.

БОРИС ГОМЗИН.

ВМЕРЛІ БОГИ.

В душі
Акордом похоронним забреніли арфи...
Ворожка-доля чийсь змішала карти...
Твої?—Ні-ні!...Мої?—Теж ні... Ха-ха! Не ті й
не ті!

Чужі!..
Так-так, чужі, Ха-ха!-І не твої і не мої!
А все-ж... чому так безпросвітно темно на
душі?

Було...
А може й ні?... Так-так...було! Та ще й не-
давно

У сяйві сонця сміялось все так славно!
І квітом буйним, запашним, барвистим все
цвіло.

Гуло...
Так-так! Зі співом ручейточка усе тягло
До Бога. Любо-дивно так гуло... тай—загу-
ло...

Вогні
Блискучі спалахнули—розлітались іскри—
І раптом згасли—розвіяв вітер бистрий...
Ой мамі! тяжко!... Як же тяжко на душі!...
Пісні

Жалоби-жалоби заспівали чулі арфи у тиші.
Чужі? Ні-ні! Хтось рідний знаний там ле-
жить в труні.

ОСИП ТУРЯНСЬКИЙ.

Казка про „Зимову казку.“

[Докінчення.]

Мене дуже здивувало се предложення. Я мовчав і п'ятав себе в думці, чому Цибуля з такими речами до мене йде? Щоб мене заохотити й надати собі велик-ї поваги, Цибуля поклепав мене по плечах і сказав:

„Не бійтеся нічого, пане Гарматенку. Я балакав зі самим Шинкш'апірою, й він мені сказав:

„Можете, пане Цибуле, сміливо пускати мою книжку по українськи. Я за се нічого від вас не візьму.“

Я хотів йому сказати, що він бреше, бо Шекспір уже давно вмєр. Але що з таким Цибулею говорити? Я дав спокій і домагався від нього, щоб він мені заплатив утримання життя за час перекладання, значить, найменше двацять доларів. Та він і чути не хотів про се. Визвірився не мене й крикнув:

„Чи ви казалися? Беріть два долари й перепишуйте.“

Я рад не рад мусів згодитися, бо кругом мене була тяжка біда. Алеж намучився я, намучився нівроку над тим перекладом! Цілі ночі не спав. Ну, але переклав до двох тижнів.“

Вербицький засміявся й запитав:

„Чя ви знаєте, що Шекспір—се один із найбільших поетів світу й найтяжчий до перекладу? Чи ви перекладали його з англійськї

мови?“

„Де там! Я ні одного англійського слова не розумію!“

„Якжеж ви могли братися за таку роботу? Се, вибачте, не годиться.“

„Пане докторе, я не маю найменших літературних амбіцій. Казав мені Цибуля перекласти для себе, от я й переклав для нього. А яке мені діло до того, що він із тим перекладом зробить? Хочє, видавати, хай видає.“

Тут Гарматенко усміхнувся, начєб сам собі не вірив і озвався:

„А може мій переклад випав клясично...Ха, ха, ха!“

„Неможливо,“ сказав Вербицький. „Подумайте: я розумію дуже добре англійську мову, визнаюся на поетичній формі, та все таки я мучився пів року, заки переклав „Зимову казку!“ Як ви переклали Шекспіровський вірш?“

„Який вірш, пане докторе?“

„Якже се? То ви навіть не знаєте, що Шекспірова зовнішня форма—се п'ятистопні ака-талектичні й каталектичні ямби?“

„Ет, пане докторе, що ви мені балакаєте про якісь епілептичні ямби... Нічого подібного я там не бачив. Правда, там є стовпці, що похожі ніби на вірші. От я й такими стовпцями випи-сав слова перекладу на папері...“

„Ха-ха-ха,“ реготався Вербицький, „бодай-же ви здорові були! Так ви тому Цибулі не аби-яку штуку втяли! Колиж він видасть той переклад?“

„Е, слухайте, прошу вас, до кінця. Се було вчоря. Вбігає до мене Цибуля, цілий задиха-

вий, червоний і кричить до мене:

„Зараз мені віддайте два долари, а то вам на місці смерть буде!“

Я устроїв руки в кишені та кажу до нього:

„Що? Ви мені смерть зробите? А я вас за двері викину!“

От він давай мені розказувати, що дав мій переклад переписати одному письменникові. Сей письменник порадив йому сейчас його видати. А що сей письменник при тих словах якось лукаво підсміхувався, то Цибуля не довіряв йому й дав переглянути переклад другому письменникові. Коли прийшов до нього по прочитанню, сей письменник утопив у нього дуже злобно свої сні, сопів якийсь час, мов ковальський міх, і гримнув на нього:

„Як хочете себе на віки осмішити та живцем себе в яму закопати, то видайте сей переклад!“

Се все розказав мені Цибуля й почав мене просити-благати, щоб я йому гроші повернув.

„А хто мені поверне мою працю?“ спитав я його.

А Цибуля, песя віра, мені на се:

„Я чхаю на вашу працю!“

А я йому на те:

„Я чхаю на вас!“

Він почав мені грозити судом, а мені тоді терпцю не стало. Я вхопив його за обшивку та вкинув за двері, так, що він усі сходи носом порухував. Казали мені люде, що він бігає як несамопитий по своїй кімнаті й кричить:

„Хто мені поверне мої гроші?“

„Уважайте, пане докторе. Як він довідається, що ви переклали „Зімову казку,“ то сей час до вас прибіжить.“

Вербицький розказав йому, як річ малася. Гарматенко висловив бажання, що варто булоб розмовитися з Цибулею та дати йому научку раз на все.

IV.

Вже сонце стояло далеко з полудня й заглядало зпоміж високих дерев і домів цікаво до кімнати Вербицького, як до нього прийшов майстер Цибуля. Кинув оком довкола й почав жаліти й дивуватися, чому пан Шикшапіра не прийшов. Вербицький заспокоїв майстра Цибулю і сказав йому, що Шикшапіра сидить у другій кімнаті та пише поезію. На се відповів майстер Цибуля, що тепер не гора на поезію, лиш не те, якби з поезії зробити гроші, хе-хе-хе... Він домагався, щоб закликати пана Шикшапіру сюди. Вербицький замітив на се:

„Вибачте, паче майстре. Не лицює, щоб такий великий чоловік, як Шикшапіра, та сюди до нас ішов... Аджеж ви мусите знати, уважаєте, що се найбільший поет на світі. Що значимо ми обидва в порівнанні зі Шекспіром? Супроти Шекспіра ми оба великі, вибачте, дурні!“

Ся замітка Вербицького не зробила належного вражіння на Цибулю. Навпаки, в нім тим сильніше обіззалось почуття його становаї са-

мосвідомости на тлі ласкавої грошевої долі, і він ось як рубнув гордс:

„Перепрашаю вас, пане докторе. Хай собі пан Шикшапіра буде, чим хоче, але я його дурнем не був і не буду! Пан Шикшапіра собі майстер від поезії, а я, Цибуля, собі майстер од кравецтва.“

Вербицький застукав легечко до дверей кімнати, в котрій сидів Шикшапіра, але ніхто не обізвався. Тоді Вербицький відчинив двері і попросив Цибулю йти наперед. Коли обидва увійшли в середину, побачили перед собою дивного, химерно убраного чоловіка, що сидів при столику обернений до них плечима і скоро писав, так що було чути шкравання пера. При його бо і звисала ніби коротка шабля, ніби шпада. Вербицький закашляв, а коли дивна людина мимо того не оберталася, він ось як отізвався:

„О, безсмертний генію Шекспіре! Благovolи глянути своїм божеським оком на марного хробака земного, якому на імя пан кравецький майстер Цибуля...“

Та всь таки псет не обернувся й далі мовчки писав.

Цибуля дивувався, чому Шикшапіра так по старомодному убраний і зауважив пошепки, що такі великі люде, як він, не повин і давати себе осмішувати першим ліпшим нездалим кравцем. До того додав, що Шикшапіра може трошки не дочуває. На се замітив Вербицький, що кожда велика людина має свої химери й порадив йому зайти поперед Шикшапіру й заговорити до нього. Цибуля пішов у противний бік і було ви-

дно, що Шикшапірове обличче зробило на нього глибоке вражіння. Він уклонився йому низько і сказав до нього:

„Вибачте, пане Шикшапіро, що я вам перебиваю... Ви певно мусіли чути про мене. Мене всі знають. Моє імя кравецький майстер Цибуля й дуже мені приємно пізнати вас, пане Шикшапіро. В мене маленьке діло до вас, хе-хе-хе...“

Шикшапіра відложив перо на бік і дивився на Цибулю мовчки й довго поважним, пронизливим поглядом. Вкінці насупив лице й обернувся до Вербицького та запитав його гострим і міцним підбаском:

„Чого те марне створіння преться силомиць у святиню моїх дум? Чого воно хоче від мене?“

Вербицький хитнув до Цибулі головою, і кравецький майстер почав розказувати Шекспірові, в чім діло.

„Пан професор Вербицький,“ говорив Цибуля, „відписали від Вас „Зімову байку“ і я хочу купити її від них. Я прошу Вас дуже, пане Шикшапіро, будь ласка, допоміть мені добити діла з пэном доктором. Крім того ще маленька дрібничка до вас, пане Шикшапіро: знзете, ви дуже гарні байки пишете, нема що казати. Але позвольте, що я хоч собі й кравецьчий майстер, умішаюся в не своє діло і таке скажу вам дуже щиро: з вас, пане Шикшапіро, великий чоловік, який розуміється на поезії [хто сказав би, що ні?]. Але з мене знів старий практик, який знає людей, вибачте ліпше за вас. Я знаю на-

приклад, що ваша „Зімова байка“ дуже гарна річ, але вона була б ще краща, якби ви послушали моєї ради і змінили наголовок на „Літня байка“. Вибачте, „Зімова байка“ нагадує сніговицю, мороз...бррр! Отже що вам це шкодить, пане Шикшапіро, зробити у своєму власному, ну і в моїм інтересі сю маленьку зміну? Взагалі позвольте привіяти від мене ось яку раду, пане Шикшапіро: чим більше тепла, літа буде в вашій поезії, тим більше на ній грошей заробите, хе-хе-хе...”

Шекспір нагло устав, прикликав Цибулю дуже близько до себе, нагнувся над ним і крикнув так голосно, що аж у вікнах шиби бренькнули:

„Дурню!“

Величезна й дивна постать Шекспіра, його могутній голос і гнів затрівожили Цибулю і він аж присів зі страху. Коли охолов, набрав поволі трохи сміливості і зважився на ось яке слово:

„Вибачте, пане Шикшапіро. Так лаяться, як ви, навіть і не Шикшапіра зуміє... Я не хочу, щоб ви зробили мені це задурно. Як дасте мені свою матерію, я вам за вашу прислугу безплатно убрания вшию... Яж бачу, що вам конче треба нового, модного убрания...”

Шекспір крикнув до нього ще голосніше:

„Осле!“

„Се негарне слово... Пане Шикшапіро, я з власної матерії вам штани вшию...”

Шекспір гримнув кулаком об стіл і рикнув несамовито:

„Коню!“

Тут майстер Цибуля вже не витримав. Його самосвідомість перемогла несміливість і він і собі крикнув:

„Пане Шикшапіро, я не позволю навіть вам так мене образити! Звідкіля ви приходите до того, пане писателю, мене конем називати?“

Шекспір затиснув оба кулаки перед Цибулиними очима і рикнув до нього:

„Мовчи, чортів виплодку!“

Коли Цибуля побачив, що сей Шикшапіра якась дивна істота, котра не знає жарту, його образа перекинулася в боязнь. Він сів і сказав докірливо-плаксивим голосом:

„Йй Богу, я не знаю, пане Шикшапіро, чому ви за моє добре серце ще й так на мене кричите..?“

Шекспір обернувся до Вербицького і почав до нього ось як говорити:

„Чи знаєш, мій ученику, хто такий ся істота, що зветься Цибуля? Се галапас, який підшивається під імя патріота; се нужденний грошороб, який за мамону рідного батька й матір убив би! Се личина, що викочує своє товсте пузо на твір духа й гріється на нім, як стерво на сонці! Він уже знеславив моє імя тим, що дав опоганити твір мого духа, мою „Зімову Казку“ людині, котра йому записувала кравецьку міру. А тепер він і сюди прийшов, щоб тебе одурити, ошукати й виискати.“

Шекспір глянув із погордою на Цибулю і закликав ось такими словами „Зімової Казки“:

Як він людина, хай тоді як їдь
 Мені ятриться найчистіша кров!
 Мое ім'я хай гомонить прокльоном
 І вдарить гиддю в найтупший змисел!
 Хай гірш мене жахаються всі люде,
 Ніж найстрашнішої чуми, яку
 Уява або книги змалювали!"

В Цибулю грім ударив. Його розторошило те, що Шикшапіра все знає про нього, бо ж неможливо, щоб Вербицький сказав йому дещо, тому що й сам, по його переконанню, не міг того знати... Цибуля дивився на Шикшапіру з витріщеними очима і з широко відчиненим ротом, бо здавалося йому, що в сім великим поеті мусить сидіти якась таємна, нечиста сила, коли перед ним ніщо не затаїться...

Вербицький приступив до Шекспіра й шепнув йому до вуха:

„Підготування вдалося... Тепер наженім йому порядного страху..."

Опісля обернувся до Цибулі та крикнув до нього:

„Он воно як! То з вас така особа! Пождіть! Ми обидва покажемо!..."

З тими словами Вербицький зачинив двері й вікна, сховав ключ у кишеню і станув напроти Цибулі.

Затривожені Цибуліні очі бігали від Шекспіра до Вербицького скоро, наче сполохані миш', а з його горла вир'євалася збештежене питання:

„Але ж, панове! Що ви замишляете зі мною?"

Шекспір запитав Вербицького:

„Яку кару дати сьому червові?"

Вербицький відповів:

„О, їенію, ти бог, ти все знаєш..."

Шекспір крикнув безпощадно:

„Вбиймо його, як собаку..."

„Але як?" питав Вербицький.

„Даймо йому повну миску грошей зісти..."

„О, великий учителю," відповів Вербицький, „се була би для нього не кара, тільки нагорода! Го-го! він дуже радо зів би миску грошей, а потім побіг би миттю до банку й випустив би там усі ті гроші у свою шадничу скриньку..."

„Скрутім йому шию, як горобцеві!..."

„Шкода наших пальців..."

„Викиньмо його через вікно..."

„Шкода людини, яку він міг би при паданню вбити..."

„Дерім паси з нього..."

Тут нарз Цибуля у крайньому своєму страху не то залебедів, не то, мов тяжко ранений кінь, заіржав:

„Па...па. панове! Дайте мені найлегшу кару! Дайте мені миску грошей зісти!"

Шекспір зареготався:

Ха-ха-ха! А смоли гарячої не хочеш? Знай, нужденна личино, ось що: я дарую тобі твоє нікчемне життя, але під одною умовою: сповідайся мені зараз на сьому місті зі всіх своїх гріхів! Починай!"

Цибуля аж одітхнув тому, що небезпека так нагло почала відвертатися. Його обличчя вигодогдилася, й він ось як сповідався:

З мене великий грішник. Я живу тільки для грошей. Доробився їх лажіством, обманом і жорстокістю. Я старався кожного ошукати, навіть батька й матір. Але се мені не гда :ося, бо мої родичі завчасу померли. Я бачу: що з мене нікчемна людина. Відгепер я ненавиджу себе. Слово чести дяю, що так..."

При останньому слові почав Цибуля обома рчками сам себе бити в лице так цупко, що Шекспір і Вербицький були приневолені вхопити його за руки й не допустити до переводження сього самобичування. Шекспір сказав Цибулі:

„Коли ти жук, так бабрайся у своїм болоті, а не лізь у святиню поетового духа. А тепер, лукавий грішнику, поцілуй за покуту обидва носи..."

Через Цибулину голову промайнула думка, що „писателі; не такі то страшні люде, коли їм навіть серед небезпечної бурі збирається на чутливість."

Він почав наближати свій рот до Шекспірового носа, але поет одіпхнув його й наказував:

„Не наші носи... цілуй обидва носи моїх черевиків..."

Цибуля припав до землі та поцілував Шекспірові черевики. Коли уста, злебедів серед найбільшого жаху несамовитим голосом: „Ісусе Христе!" і сів на землю та оголошшений, остовпілий, з розявленням як пекельна брама ротом, дивився в гору. Бо ото, коли він цілував Шекспірові черевики, Шекспір тимчасом здер зі себе перуку й маску й перед Цибулею стояв те-

пер його бувший писарчук Гарматенкс, котрий задоволене усміхається й говорив до Цибулі серед глумливих уклонів:

„Моє поважачня...моє поважанчя..."

Здається, що Цибуля бувби так сидів, Бог зна доки, якби Вербицький не взяв за руки й не підняв його. Опісля відчинив двері й легенько вивів його та зачинив двері за ним. Глянув на Гарматенка з виразом великого вдоволення і признання. А бувший Шекспір ходив зігнутий по кімнаті і, тримаючи себе серед судорожного реготу за живіт, кричав:

„Й Бзгу не витримаю..."

Коли втихомирився, почули обидва з надвору ось яку погрзу, яка вдарила в їх ухи голосом нечорізачого когута;

„Дам я тобі, жебраку, тебе в черевики цілувати! Дам я тобі підшиватися під чуже імя! До суду, до крмін'ялу з вами! Свідком мені буде справжній Шикшаїра!"

ІВАН ЗУБЕНКО.

Остання жертва.

П'єса на 3 дії.

Присячую
Климові Лавріновичеві
Поліщукові.

Автор.

(Авторське право застережено).

ДІЄВІ ОСОБИ:

МАКСИМ, 35 р.
ОКСАНА, 25 р.
МИКОЛА ВИСАРІОНОВИЧ, 30 р.
НЯНЯ, 55 р.
ЖІНКА.
ДЯДЬКО-ПАНАС.
СТЕЦЬКО.

1 |
2 | Командіри повстанців.
3 |
4 |

1 |
2 | Денікинські офіцери.

1 |
2 | Денікинські салдати.

1 |
2 | Повстанці.

Діється в містечку, в часі Денікинської
навали.

ДІЯ І.

Світлиця, прибрана по мійському. Кресла, канапа, стіл. По стінах малюнки, портрети. Ліворуч—стіл до писання. Шафа з книжками. Двері: 1) просто—вихідні; праворуч до спальні. Ліворуч і просто вікна.

Максим пише за столом.

МАКСИМ. От життя!.. Майбутнім історикам нелегка буде задача—студіювати наші чася. Немов пате-журнал, немов кіно-драма проходять попри нас легкозмінні події... Якийсь калейдоскоп!.. Неначе венігрет, змішалися платформи, деклярації, універсали... І все це—не те, не те, не те... чого так несвідомо, але невпинно прагнуло мое серце... Що дала нам революція?! Центральну Раду... Мурав'їова... москвинів... не-вдалий гетьманят... такого ж спадкоємця... [Встає

ходить]. А ми все чогось чекаємо; що ось, мовляв, прийде Дійсне, Правдиве, Постійне... що, те, що є, мовляв—сон!.. Міцний сон!.. Вічний...як ми справді будемо спати, або мріяти десь попід небесами... Над нами якийсь фатум... нам бракує чогось... Проклята нерішучість нас губила й губить... Нам треба одверто стати на шлях розвою рідної культури, а там... все приложиться... Здається, я натрапляю на вірний шлях і... з нього вже не зійду...

(Сідає, пише. Няня входить зі спальні, змітає порох з річей).

НЯНЯ. Безштанько!.. Пуцьверинок!.. Сорочину б зняти—всипати березової каші до схсчу, тоді навчився б поважати старших!..

МАКСИМ. (Не відриваючись від роботи). Та чого це, няню, ви?..

НЯНЯ. Та все про ці порядки... Умерти... не бачити б цього...

МАКСИМ. [Так же]. А саме? Що вас стурбувало?

НЯНЯ. (Бурчить). Стурбувало!.. Слова не можна сказати—всі розумні стали... Кожний ледащо кирпу гне он куди!.. Сам не вартий і печеної цибулі, а туди ж...

МАКСИМ. Та розкажіть, няню, що трапилось?

НЯНЯ. Оце ж у нас немов би свято надійшло, як повтікали ці безбожники... Звичайно, всі вільніше зітхнули: вже можна й одягтися і в люде вийти не боячись... Ото ж я два патре-

ти дістала зі скрині [давно від комуні там ховала]: покійного царя та матушку царицю, тай ними хотіла причепурити кухнюку... Прошу того „безштанька.. осоружного Стецька: „Йди, хлопче, поможи...”

МАКСИМ. (Кидає писати, Обертається. Всміхається ласкаво). Ну... ну...

НЯНЯ. А він, бодай йому онуків не діждати, надувся, як півтора нещастя, та як засичить на мене: „Ах, ти—старі гиндра контирлюції...” Не вимовлю я так... Та патрети—додлу... Царя-то так!.. Та як же жити тут?!

МАКСИМ. (Сміється). Старенька все з старим... Забудьте, няню, про царя... Його вже більше не буде...

НЯНЯ. (Схвильовано). Ото б пак!.. Як же це? Та ж уї в місгечку вжуть, що батюшка Оникій з силою іде і справній лад насгановить...

МАКСИМ, Ні, няню... Генерал Денікія іде проти комуни, але не за царя... Він іде за справжню демократію... за справжню республіку... Це—щоби кожному народові жилося вільно..

НЯНЯ. Дай, Боже, дай... Про мене... хай і республіка, аби був би цар... Ох, ох... Хазяїна, хазяїна треба... Без пастуха й візці не стадо... [Входить Оксана в гарнім демісезоннім убранні].

ОКСАНА. Місгечко ніби ожило, а все ж тут сум... А ви ще дома, няню?.. Сьогодні гріє сонце, а ви тримаєте дитину в хаті.. (Скидає капелюха й пальто). Я ж вам казала, що з сон-

ця треба особливо користати... Ідть .. ідть...

НЯНЯ. Гарзд, гарзд.. Треба ж було прибрати...

МАКСИМ. [Лягідно]. Та ну бо ти, Оксаночко... [Оксана нервово здригається]. Ми з нянею погмоняч трюхи тут... Ось послухай, що про Стецька оповідає...

ОКСАНА. Годі... Ідть же, няню...

НЯНЯ. Іду, іду... Ох, ох... Отамном артіль кріпка... Отамана треба... [Виходить].

ОКСАНА. (Трохи нервує). А ти... Я ж просила не називати мене Оксаною... та і взагалі... Годі вже... Псб, в трохи українцем тай годі... Тепер це—невигідно й небезпечно... а в тебе—родина...

МАКСИМ. (Встає, ходить). Чого від мене хочеш ти, Оксано?

ОКСАНА. Чому ти кинув місто й привіз нас сюди? У ці негрі, де слова не почувеш, де можна здичавіти з суму й журби?! Аджеж вчителювати в гімназії було і вигідно й безпечно... А ти забрався в ці хаші тай хочеш, щоб я спокійна була?..

МАКСИМ. Багато говорити, чому це так... Як ти не зрозумієш, що місто—труна для думок, що линуть на простір степів... А тут... тут наш народ... Тут Україна.

ОКСАНА. Химерні мрії... Де ваш народ? Де ваша Україна? У мріях... А в дійсності—придивися...

МАКСИМ. Ксано, ти серйозно?.. І ти за ворогами нашими—„не було й бути не може?..“ Ти не віриш у відродження України?

ОКСАНА. Та ти сам запитай у того ж народу, чи хоче він Самостійної?..

МАКСИМ. [Зупиняється]. А збройна боротьба? А установчі збори?..

ОКСАНА. Ну, що сказали б збори, це ще невідоме, а боротьбу провадить невелика купка... А маса?.. маса?..

МАКСИМ. Оксано, ти хочеш, щоб ми пошварилися?

Входить няня з дитиною.

НЯНЯ. Ось ми вже й зібралися...

ОКСАНА. (Бере на руки дитину. Цілує. До Максима). Ось—твоя Україна... [До сина]. Смієшся?.. Розпізнав?.. Призитай же тата, ну?!

МАКСИМ. [Бере на руки сина, бавить його]. Ти самостійник? Так?.. І справді „самостійник“, бо він, крім себе, нікого не визнає... Без ляку й сумніву—голосно, щиро, одаерто про свої потреби заявляє... І компромісів жадних теж не визнає...

(Цілує. Передає няні).

НЯНЯ. Ходім, голубчику... Там сонечко сміється, й пташки співають Богові псалом... Ходім... Ох, діти, мої квіти... (Виходить просто. Оксана йде до спальні й повертається з сорочкою, яку вишиває. Сідає на канапу. Максим пише).

ОКСАНА. Отак-то, Максикю.. Навіщо нам політика та боротьба... В нас дитина є... Ми

повинні для нього жити...

МАКСИМ. Ото ж і хочу я, щоб син не був такий, як батько, якому соромно глянути на своє минуле... Хай він змалечку живе поміж свого народу... Хай навчиться любити його... не так... не так, як я... [Схиляє голову на руки].

ОКСАНА. (Підходить до нього. Лагідно). Любий, даремно ти себе винуватиш, завдаєш жалю... І ти любив... і я люблю... Та не треба, щоб чуття заводило тебе до краю... Треба розумти, де мрія, де сувора дійсність...

(Нахиляється до нього. Цілує).

МАКСИМ. (Здригається). Соромно згадати... Угода... яничарство..., компроміси... У-у!..

ОКСАНА. Так треба, так практично, так розумно, любий... Не можна й не треба йти проти течій... Де рація?.. До тогож ти мусиш жити для нас...

МАКСИМ. [В задумі]. Практично і розумно... (З запалом). Гидко!.. бридко!.. низько!.. [Схоплюється]. Соромлюся й цураюся я тих хвилин... Я був сліпий... слабосилий... без волі... без самоповаги... (Ходить).

ОКСАНА. (Суворо). Максиме, схаменися!.. Ти розумієш, що говориш?.. Ти зр'яєєшся хвильн нашого кохання й зневажаєш наше родинне життя... Що я мушу думати? Не сподівалася...

[Відходить до вікна, притуляється до нього]

МАКСИМ. (Підходить до неї). Та ну бо, Ксаночко... Ти мусиш добре знати, як я люблю тебе... (Цілує). Алеж... алеж... я мушу бути до-

стойним громадянином... сином свого народу...
(Підходять до канапи. Сідають).

ОКСАНА. Для чого сумніви?.. Подивись— прожили ми щасливо, спокійно, мирно.. Нас поважали всі... Хіба це щось погане?

МАКСИМ. Нас поважали ті.. раби і яничари... та вороги нашого народу... Я сам себе не погажав... Я мучився... страждав... Ненавидів себе... Тепер у моїй душі забрзніли голосніше національні струни... Я натрапив на єдиний певний шлях... і з нього не зійду...

ОКСАНА. А чи певний твій шлях? Придивись... і чи безпечний він? От іде Денікин... добровольці!.. Ясно ж, що не за Україну ідуть вони... Дивися, щоб не було лиха... Максиму, кинь свою політику.. Подумай тай повертаймо до міста... і знову лад і спокій запанують у нас... /Бере свою працю. Виходить до спальні/.

МАКСИМ. /Нервово ходить/. Вона каже, що денікинці ідуть не за Україну... Хай так... але ж не проти неї!.. Вони мусять знати про силу українського руху, та й наша армія /є чутки/ їде... Історія ж повинна чомусь навчити... Вони повинні визнати Україну, і ми підемо разом... Це ж справжня, істинна демократія.. А може й вони проти нас?.. Та ні... /Відмахує рукою/. Так не повинно бути... [Стукають удвері просто], Заходьте!..

(Дядько-Панас і Стецько входять стурбовані).

Д—П. З неділею...

СТЕЦЬКО. Добрядень...

МАКСИМ. І вам також... Сідайте, панове... Що скажете?..

Д—П. Нещастя... лихо...

СТЕЦЬКО. Тяжке лихо...

МАКСИМ. Та в чім рі?...

Д—П. Приїхали з міста якісь салдати й заа сштували Петра Тришевського...

МАКСИМ. [Враження]. Як? Голову „Просвіти“? Та за що ж це?..

Д—П. Біг зна—ніби такий наказ із міста.. „Просвіту“ зачинили... Там зараз варта... А бідолашного Петра взяли з собою...

МАКСИМ. (Нервово ходить, хвилюється). Так, безперечно... Це—непорозуміння... А може?... Та ні... Не повинно цього бути... Тут помилка... Ви чуєте? Це—помилка... Вони шукзли, певно, комуністів тут...

СТЕЦЬКО. Сміялися і глузували з України...

МАКСИМ. То ти їх не так зрозумів, мабуть...

СТЕЦЬКО. Чого там розуміти—кацапи всі!..

МАКСИМ. Ні, ні... Це треба з'ясувати... Ми ог що зробимо... Ідіть і зараз же запрягайте в тача-ку... Я сам поїду до міста... Треба довідатися...

Д—П. Гаразд...

МАКСИМ. Та скоріше... часу не будемо гаяти...

Д—П. Ходім... поможи, Стецьку... Тимчасом прощайте...

МАКСИМ. Ходіть здорові!.. Я зараз буду в вас...

[Д—П. і Стецько виходять].

МАКСИМ. (Нервово ходить). Беруться до „Просвіти“!.. Що це—випадок? Чи може система боротьби?! Боже!.. Невже знову—жандарми.. кайдани... „Єдина, недеіімая“... Ганьба!.. Оксаночко!.. Оксано!..

ОКСАНА. (Входить зі спальні). Що трапилося? Чого такий схвильованийий?

МАКСИМ. Та такий... прикрій вигадск... „Просвіту“ нашу, здається, зачинили, а Петра Тришевського одвезли до міста...

ОКСАНА. Я це передбачала... так мусять робити, бо ж „Просвіти“ були повні занадто „щирими“... Це ж були гнізда щовінізму...

МАКСИМ. Ти помиляєшся... Це—неправдиво... „Просвіти“ --вогники культури... освіти...

ОКСАНА. Джерела пропаганди й неспокою...

МАКСИМ. Це—символ нашого національного „я“... Ні... ні... Тут щось трапилось незрозуміле... помилкове... Я їду зараз сам до міста й з'ясую...

ОКСАНА. (Схвильована). Мій любий, небезпечно їхати туди... Тепер—гарячий час: може

трапитися всяке...

МАКСИМ. Я їду з правдою і правди не боюся...

ОКСАНА. (Благає). Максиме, схаменися... Ти ж нас самих... безпомічних покидаєш в певний час...

МАКСИМ. Голубко, не турбуйся... я повернуся скоро... Нічого не скоїться. Сьогодні ж і назад... Ну, я піду та розпитаю про арешти, а ти приготуй мені маленьку валізу... (Виходить просто).

ОКСАНА. Що робити? Як застерегти? Як зупинити його?! Максим такий гарячий... просто божевільний, як тільки чим захопиться... А їхати—це ж певна небезпека... Боже, дай поради!.. Голова в огні... (Береться руками за голову. Підходить і притуляється чолом до вікна. Пауза. Входить Микола Висаріонович просто. На нім вбрання дев'яностого офіцера. Погони. Шабля. Вусики. Трохи хизується).

М.В. От я й повернувся... Ксеніє Петрівно, добридень... Та що з вами? Все у вас гаразд?..

ОКСАНА. (В задумі). А...: ви... доброго здоров'я., Так... так... у нас все добре... все, як слід... А в місті як?..

М.В. [Захоплюється]. Чекати кращого годі... Порядок, спокій, радість... Вулиця, мов вулик... А паті!.. Панночки!.. Мов цвітник!.. Вбрання... театри... кіно... Збирається сьогодні місто вшанувати офіцерів добармії розкішним балем... Хотів я був також на вечір залишитися... [Під-

крісьлює],та щось непереможне тягло сюди...

ОКСАНА. (Не звертає уваги. В задумі). Так.. так... веселощі!.. порядок... а тут, може, смерть..

М.В. Ксеніє Петрівно!.. Я знову хочу вам сказати те ж саме... Мені немає життя... у мене все горить... Ну, пожалійте мене...

ОКСАНА. [Схаменулась]. Я дякую вам за вашу щирість... Але і я вам скажу те ж саме: його люблю...

М.В. Прокляття! Доля занадто ласкава до одного й лиха до другого... Я ж прошу невеликого куточка в вашім серці...

ОКСАНА. Пане Миколо!..

М.В. А, геть ваші всі моралі!.. Це хай попи в церквах морочать голови дурним... Жива ж людина я й кохання прагну... Чим винний я, що ви мені запали в душу?.. Що ж я мушу гинути? О, ні!.. Я не такий... Коли на те пішло, то ні перед чим не зупинюся... Я скоріше знищу і його і всіх, хто буде стояти мені на перешкоді, ніж..

ОКСАНА. Що? Що це означає?..

М.В. (З натиском). Тепер же, слава Богу, влада є... Суворя влада... Яка не дуже то всіх „ширих“ поважає...

ОКСАНА. Що ви говорите? Кажіть яснійш..

М.В. Українців ... самостійників тепер того... і до в'язниці... а більш упертих... „ширих“ і в штаб Духонія... (Показує рухом, що вішають).

ОКСАНА. Так?! Що це? Шантаж?

М.В. О, ні!.. (Запобігливо). Для вас безпечно все, бо я ж призначений в містечко комендантом...

ОКСАНА. [Не слуха його. В неї своя низка думок]. А він збирається до міста... в українській справі... Та ще такий нестриманий, щирий... Це ж певна тюрма, а може й гірше.. І все це ізза химери... [Труснула кучерями]. Так ні ж, не буде так... Я мушу все зробити, щоб запобігти лихові!.. (Виходить до спальні).

М.В. (Розмірковує). Це дуже, дуже добре... Фортуна повертається обличчям... Він сам поїде до чорта в лапи... Треба написати пару теплих слів до начальника контр-розвідки.. А там його зуміють „локалізувати“... Яке це гарне, делікатне слово— „локалізувати“!.. [Показує рухом, як вішають]. Ха-ха-ха!.. [Виходить просто].

ПАВЗА.

НЯНЯ. (Входить просто з дитиною). От ми вже й погуляли... Їстоньки пора, а там і спатоньки... Отак-то, милий... А той, сім раз поганий, знов сміється: „А що, стара, твій цар почав уже царювати?“ Почне...почне... почекай... ще покаже вам свободу... На все то Божа воля... (Іде до спальні).

ПАВЗА.

(Під'їхали. Максим входить).

МАКСИМ. Вони хотіли так.. Гаразд, гаразд.. (Нервово). Гаразд!.. Обурлива Срехня!.. Машкара гідка!.. (Іронично). Вони, бач, за порядок... спо-

кій!.. [Схвильовано]. Фарисей!.. Юди!.. Усі вони такі—і праві, і середні, й ліві!.. Хижаки, гнобителі... Найкращі навіть з них—і ті!.. Демократія... справжня демократія!.. Та це ж ще гірше царату, бо той одвертий був, а ці, мов гаді... (З запалом). Так хай же повстає Мазели, Полуботка тинь!.. Хай роз'ятрує й пече рани, щоб сильніше палала помста!.. Досить компромісів!.. Поїду ще на місці в останяє переконаюся... І... бережіться!.. Ви хочете боротьби? Ви штовхаєте на неї найтерпеливіших, найлояльніших?.. Гаразд!.. Ми вам її дамо... Це буде боротьба без милосердя й жалю... Оксаночко!.. [Проїшовся кілька разів. Оксана виходить зі спальні. Видно, що плакала. Трохи припудрена].

МАКСИМ. Я зараз їду, Ксаночко.. Дай валізу!..

ОКСАНА. Максиме, я хочу сер'йозно говорити... Ти не поїдеш, любий!.. Я тебе дуже, дуже прошу...

МАКСИМ. Я мушу їхати!..

ОКСАНА. Ну, я тебе благаю... Послухай ти мене.. (Жагуче обіймає його). Зроби задля мене це... Ти ж... ти для мене все... Іхати так небезпечно...

МАКСИМ. Ти перебільшуєш... Сьогодні ж повернусь... (Іде до спальні).

ОКСАНА. (Хвилюється. Переживає внутрішню боротьбу). Зроблю останнє... рішуче зусилля... Остання карта... А як буде битя?!. О, Боже, витримати сили дай... (Застигла).

МАКСИМ. (Входить одягнений в пальті з валізою в руці). Голубко, не сумуй... Все буде добре... гаразд... Ну, до побачення, кохана... (Хоче поцілувати).

ОКСАНА. Максиме!.. я чула, що українців переслідують... Іхати до міста дуже, дуже небезпечно... Ну, що тобі? Ми тут цей мент перечекаем, а там видно буде...

МАКСИМ. Знову компроміси?! А гідність?! А порядність?!

ОКСАНА. [Благає]. Максику... зостанься...

МАКСИМ. Оксано, це вже жарти?!

ОКСАНА. (Рішуче струнула кучерями). Ні, це не жарти, Максиме!.. Чуєш?! Це-не жарти... Тебе застерігаю: я на все рішуся... Ти кидаш нас і йдеш на небезпеку... значить... значить... н с міняєш на химери!.. Так слухай же уважно: від імені свого й нашої дитини прошу тебе в останній раз: (підкреслює) залишся тут, будь з нами... Чуєш ти?! Інакше... ти... мусиш вибирати: ми, або... твоя Україна...

МАКСИМ. Оксаночко, це—нерви... Заспокойся, любя...

ОКСАНА. Це—не нерви... Максиме, це—не нерви!.. Я говорю цілком свідомо... Слухай же, коли на те пішло... Я тебе просила... благала... Ти це лишив без уваги... Так знай же, що ти кладеш на вагу моє кохання... Ти свідомо нас... зрікаєшся... Я... можу також... зріктися тебе... зненавидіти... покохаю іншого...

МАКСИМ. Це—нерви, Ксаночко... Але коли.. ти ставиш питання руба, то я тобі скажу... (Пройшовся). Тебе я кохаю над життя й ніколи нікого так не кохав і не буду кохати... Але... але... (Суворо). Твоя любов не стримає мене, коли від мене Україна буде вимагати жертви... Життя віддам... І... честь віддам! (Схпився. Лагідно). Та це все перебільшення... Все буде добре... Сьогодні ж повернуся... До побачення, кохана...

[Оксана опустила руки, схилила голову. Стоїть нерухомо. Максим цілує її в чоло. Виходить просто].

ОКСАНА. (Мов у чаду). Максиме!.. Він пішов... покинув нас... (Схпилась). О, Боже!.. (З розпачем). Так проклята ж ти будь, ідеє навісна!.. (Заломлює руки).

ПЛВЗА.

(Входить Мик. Вас).

М.В. [Не бачить Оксани]. Тепер лекше... Поїхав... „Щасти, Боже!..“ А ми тепер—в атаку сміло!..

ОКСАНА. Ах... це ви... А знаєте, пане Микола... я помилялася... я не знала себе... Як вам до лица це вбрання. [Кокетує нервово]. Ви... ви... такий врод... ливий... Вас кожна... жінка... мусить покохати... І я...я... (Істерично). Ха-ха-ха!..

[Зомліває. Падає.]

М.В. [Розгублено]. Нічого я не розумію...

(Метушиться). Ксеніє Петрівно!.. Що з нею?. Не-притомна.. Що фобити?!

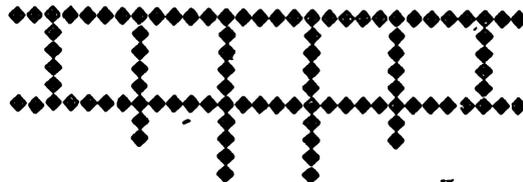
(Ворушить її).

Прокиньтєся.. Гей, хто тут є?.. Яка прекрасна!.. Ніхто не йд.. Мутиється розум.. Коханя!.. Моя зірка!.. Хоч-не-хоч, а будеш ти моя!.. Моя!.. моя!.. моя!..

[Починає жагуче цілувати].

ЗЯВИСА.

—

ДІЯ II.

Декорация і дії, тільки українських ознак нема.
Мик. Вис., 1 та 2 ден. офіцери.

М.В. Панове, мушу вас попередити—від команданта повіту є найсуворіший наказ: бути насторожі, тримати дисципліну і добре стежити за всіма околицями, особливо лісами. В наших краях появился відомий бандит Орел. Так його треба вислідити і знищити.

1 ОФІЦ. Не легка це робота.

2 ОФІЦ. Попробуй його упіймати!..

М.В. [Суворо]. Панове!.. Ви—офіцери добр-армії, чи революційне сміття?!

1 ОФІЦ. Вибачте... ми.. звичайно.. виконувати будем.. [На бік]. Хіба фельдфебелів нема?

М.В. Так от дайте зарядження—вислети розвідку, виставити застави.

1| ОФІЦЕРИ. Слухаю... Можна йти?
2|

М.В. Можна.. Дивіться, щоб усе гаразд було. (1 і 2 офіцери виходять).

М.В. [Нервово ходить. Ну, а що ж мені робити з нею?! З якого боку не підходив—вона неначе божевільна.. „Його“ ж уже нема, а тінь його стоїть поміж мною й нею.. Взяв би її силою... Та що з того? Кохання... кохання її хочу—усмішки.. ласки... Ех, якби то!.. Одначе в останній раз ще спробую ласкою підійти.. А ні—візьму прамусом. Не сила терпіти... (Підходить до дверей у спальню). Ксаночко!.. [Оксана входить бліда, сумна].

ОКСАНА. Ви кликали? Чого вам треба?..

М.В. (Підходить до неї, бере за руки. Лагідно). Ксаночко, ну пожалій ти мене й себе.. Із кожної хвилиною марнієш ти. Йї причиною цьогоу є твої думки про минуле... Його ж ти не повернеш. Максима нема.. Лесика нема. Але ж на це була Божа воля. Ти ж розумієш, що ніхто не винний тут.. і ти—невинна.. Ти нічого не могла зробити.. твоє сумління мусить бути чисте. Це раз.. Подруге—я ж тебе кохаю щиро.. Я все, все, все для тебе зроблю, лиш дай мені твоє кохання!..

ОКСАНА. (Тихо). Пане Миколо, не можу я...

не в силі нічого сказати вам зараз... Занадто глибока рана в серці... Чекайте... Дайте час видужати...

М.В. Навіщо чека ти.. Та ж ясно все.. Це просто—ушертість, примхи... (Ходить). Оксано, останній раз прошу... Увечері чекаю на рішучу відповідь...

ОКСАНА. Гарази.. Я піду на цвинтар.. до Лесика.. порадитись.. Увечері буде мов останнє слово..

(Покриває голову хусткою. Тихо виходить просто)

М.В. Це мене вже дратує.. Гаразд.. Почекаю ще трохи.. А далі я знайду засоби зламати упертість.. Одначе треба піти—перевірити, чи виконали мої розпорядження.. Цей бандит Орел не дає спокою! Фронт уже за Курськом.. Тут безпечно... саме б веселитись, пожинати плоди перемоги... Так мавш от! (Озброюється револьвером і шаблею. Виходить),

ПАВЗА.

[Максим у козушмові, заріс бородою, обережно відчиняє двері, входить просто].

МАКСИМ. Здається, мене—такого ніхто не пізнає... А пізнають вороги—живим не дамся.. Пара цитринок і „ноган“—добра охорона! Та що робити... Вона перемогла.. [Кладає шапку, револьвера і дві ручні гранати на стіл]. Кликала, тя-іл, мавила. Не сила.. Кинув я на хвилину своїх орлят, свої ліси, щоб псбачити її, пошлувати.. На завтра суд страшний.. як у пеклі закипить... (Зітхав). Хотів побачити її в останнє може..

Одначе тихо все..

НЯНЯ. [Входить праворуч зі спальні. Позіхає, хрестить рота]. Ох, ох, прости й помилуй, Господи!.. Не зчулася, як і заснула трохи..(Бачить постаць Максим'яву). Хто це тут? (Придивляється). Свят, свят, свят!.. Мача!.. Згинь, пропади!..

МАКСИМ. Ні, няню, та це ж я... живий, здорогий...

НЯНЯ. О, Господи, Господи! Пачоччу Максиме!.. Серце!.. Хіба ж можна пізнати? Боже, як змінився!.. Та де ж це ви були?

МАКСИМ. Потім... потім, няню, розповім усе... А тепер... скажіть...де вона... Оксана... та Лесик?.. Живі!..

НЯНЯ. Паня Оксана, слава Богу... скоро буде, пшла худись... а Лесик... (Хреститься). Царство небесне... Вже зо три місяці, як помер...

МАКСИМ. Боже...Боже!..

НЯНЯ. Багато тут Оникіїв було... А того, Миколи Саріонича, ще не було в нас... Наїхали салдати... зайняли увесь дім... Ми в столілі ночували... Застудився, мабузь, Лесик...Царство небесне янгольській душі... [Метушиться]. Та що ж це я солов'я байками годую.. Піду—зготую їсти.. (Іде праворуч).

МАКСИМ. (Сідає. Журно). Нема вже са мостійничка мого... Нема.. А я плекав надію—викохати його, зрбити вірним сином свого народу.. Хотів у душу молоденьку перелить краплину віри та любови.. Запалить іскру обурен-

ня святого... Та з наголодою і втіхою дивитись, як буйним цвітом зацвіте... [Схиляє голову в глибокій задумі]. Оце вона... Голгота українська!.. Наш шлях, що весь заріс тернами... (Схоплюється). О, ці терни... терни!.. Мов стоглові гади впираються в серце, душу роз'їдають, наряджують зневіря й позбавляють сили... Нема Лесика... Кому він був потрібний? Кому він здавався? Чи був на перешкоді? І все це навітар тобто.. Ти чеш?!.Моя лиха й занадто чарівна ідеє!.. Зруйноване життя.. Розвіяне по полю.. Тобі цього не досить?!. Треба смерти, крові?!. О, ти срашна, ненажерлива потворо!.. Будь же ти прокля... (Схилюється). Що це? Хитання знову?.. Сльободухість?.. Ні.. ні.. ні.. (Ходить). Нерви.. нерви... Десь картка була його.. На пам'ять треба взяти... Хай милі, чисті оченята підтримують мене в хвилини слабосилля...

[Шукає в шухлядах стола до писання]

[Няня вносить страву й потім кілька разів вносить посуд і приносить знову чогось: страви, чаю тощо]

НЯНЯ. Підживися, любий паночку Максиме!.. Та де ж це ви були?.. А до нас дійшли чутки, що в м.сті вас арештували й розстріляли...

МАКСИМ. (Поміж їдою). Так, няню, правда це... Мене арештували, яко зрадника й повстанця, і вже вели на розстріл разом з іншими... Та я влучив хвилину—тай кинувся тікати.. Додому вже вертатися не міг. Подався до лісів...

НЯНЯ. Ой, Боже ж, Боже мій!.. Та як же ви жили?..

МАКСИМ. Як дикі звірі, на яких чигає куля що-днини, що-хвилини... Збиралися в гурти... Обітницю давали—добувати волю та боротися з наїздом...

НЯНЯ. Ой, серденько, мое...

МАКСИМ. Ви, може, чули, няню, про повстанця Орла?

НЯНЯ. Так, серденько.. Яюсь тут приїздив із міста алігатор...

МАКСИМ.[Сміється]. Як, няню?.. Алігатор?! Ах, так—агігатор... Ну?

НЯНЯ. Так він папери там ліпив, у яких написано: хто його спіймає... того Орла, тому заплатять мільон... Ой, Господи прости... мов за худобу—гроші..

МАКСИМ. Полюють, мов на звіря..

НЯНЯ. І тож, батечку, охота так поневірятись?.. Сидів би дома...

МАКСИМ. Не можна, няню...

НЯНЯ. Ох, Господи, Господи.. І що то воно робиться? Брат на брата, син на батька.. Кінець світу надходить.. [Бере посуд. Виносить].

МАКСИМ. Чекали ми цієї хвилини сотні років... І тепер прогають?.. Ні...ві... (Замислюється).

ОКСАНА. (Входить. Не бачить Максима). Микола загрожувати почав.. Ну, що йому сказа-

ти? Що робить?.. (Бачить Максима за столом), Хто це?

МАКСИМ. (Схопився). Вона!.. Її голос... Оксано!..

ОКСАНА. Чий це голос? (Пізнає). Максиме!.. Ах... ах... (Безсило хитається; хапається рукою за стілець. Схиляється на нього. Зомліває).

МАКСИМ. (Метушиться). Няню, няню!.. Де вода?.. [Няня входить.] Дайте, няню, води...

НЯНЯ. (Бачить Оксану). Ой, Боже ж мій!.. Зараз.. зараз.. Ой, личечко мое..

[Біжить праворуч, виходить, повертається з водою. Бризкає на Оксану].

ОКСАНА. (Підводить голову). Де я?.. Хто тут? Що сталося? Прикрий сон який!.. [Схоплюється] Ах, ні.. Максим... це дійсність!.. Максиме!.. (Кидается до нього в обійми. Застигають в поцілункові. Няня виходить праворуч).

МАКСИМ. [Йдуть до канапи, сідають]. Це—я... я сам..

ОКСАНА. Де був? У нас кружляли чутки...

МАКСИМ. Що мене розстріляли?.. Знаю... Я утік..

ОКСАНА. Як же ти жи-? де?..

МАКСИМ. Багато, Ксаночко, говсрити... Я.. я... поастанець Орел...

ОКСАНА. (Безсило опускає руки). Орел... на якого ціла гурерня полює... [З одчаєм.] Максиме..

коханий... покинь оте життя.. Ми сховземось.. переїдемо куди—небудь.. Спокійно будемо жити..

МАКСИМ. Не могу, Ксаночко.. Я вибрав шлях борні.. До нього мене привязують безліч ниток. На ньому я розгубив багато скарбів своєї душі.. Я не могу з нього зійти...

ОКСАНА. (Горнеться до нього). Порадь же, Максику, що... що нам робити?.

МАКСИМ. Чекай, голубко.. Скоро хмари розвіються.. Будем вкупі.. А зараз не можна.. Я на часиночку.. Тебе побачити.. упитися блиском любих оченят.. почути слово ласки.. А там знову в ліси.. але, серденько, вже не надовго..

ОКСАНА. Максиме, любий мій.. Ія.. і я з тобою.. Тепер я не пущу тебе самого... Один же ти лишився. Лесика нема..

МАКСИМ. Сонечко мое.. Люба моя! [Жагуче обіймає. Застигли]. Тепер я знову сильний.. В Орла це більші виростають крила! О, я ще покажу крукам, що я живий! [Застигають в поцілункові].

(Входять М. В., 1 та 2 оф.)

М. В. Що це? Хто це?.

ОКСАНА. Ах!

МАКСИМ. [Схопився. Обернувся].

М. В. Що це—примара? Він?! Воскрес із мертвих?!

1 ОФІЦЕР. Па'є сотнику!.. Це—Орел... Я раз у бою бачив...

М. В. Так он хто цей Орел!.. Ну, так ми посадимо його в клітку, з якої виходу нема...

МАКСИМ. (Схопив револьвера, хутко наводить на М. В. Револьвер клацає—стрілу нема).

М. В., 1 оф. і 2 оф. [Вихопили зброю, навели на Максима].

1 ОФ. Стій! Руки до гори!..

МАКСИМ. Зрадив, проклятий! [Кидає самопала додолу].

(Оксана хоче кинути ся на допомогу Максимові, але її зупиняють М. В., і 2 оф.)

М. В. Ідіть собі туди.. Вам нічого робити тут.. (Показує праворуч. Оксана сперечається) Я мушу вжити сили...(Вона безсило опускає руки. Йде.)

М. В. (Іронично). Ну, пане Орле, що будем робити?... Ви давно вже поза законом... Нам і суда не треба заряджати... Не думайте тікати, станьте тут... руки на груди... Отак.. спокійно... А те, ер побалакаємо широко.. (До офіцерів). Колеги, прошу вас на хвилину вийти до передпокою, 1 та 2 оф. виходять.

МАКСИМ. [Стоїть, похиливши голову].

М. В. Одверто хочу говорити.. В моїх руках ваше життя... На завтра вас не буде..

МАКСИМ. (Глухо). Роби́ть скоріше ваше діло...

М. В. Чекайте..встигнете.. Слухайте...Персонально проти вас я нічого не маю, але скажу вам широко: я люблю Оксану... Ви мені пере-

шкоджаєте... ви мені на дорозі, і я мушу вас усунути... Що робити? Ваша карта бита...

МАКСИМ. (Рванувся. Схопив стілець, замакується). Прокляття...

М.В. [Наводить револьвера]. Ані руші. Буду стріляти!. [Максим кидає стілець. На цей шум Оксана виходить зі спальні].

ОКСАНА. [Хвилюється. Падає навколюшки перед Миколою]. Миколо... хочете угоду? Вдпу-стить його... за мене... я віддаю вам першу ж ніч... Коли ж його скараєте... мене... не візьмете силою... я порішу з собою... Згода?..

М.В. [Вагається]. Гаразд... встаньте... я згоджуюся... (До Максима) Тікайте через вікно..там.. /Показує на двері до спальні/. Через деякий час я буду стріляти. Удамо утечу.

МАКСИМ. /Деякий час глухо ридеє/. О, Боже... тяжко!.. Мріє кохана!.. і честь... і честь тобі... /Кидається до спальні. Чути дзвін битого скла. Павза. М.В. стріляє/.

[Оксана сідає на стілець біля стола. Схиляє голову на стіл. Вбігають 1 та 2 офіцери..]

М.В. Послати погоню. Цей бандит утік.

1 оф. От тобі й мавш!..

2 оф. От паливода!..
(Вибігають)

ПАВЗА.

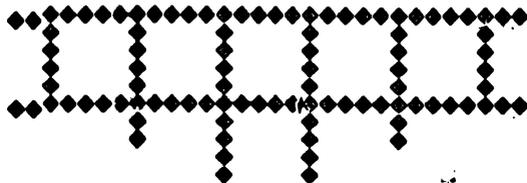
1-й салдат /вбігає схвилюваний/. Пане сот-

нику, там якийсь у козушкові утік до лісу...

М.В. Нічого... нічого... Передай начальни-кові варги, щоб були насторожі... Іди... [1 сал-дат виходить]. Ну, а тепер завдаток... [Жагуче обіймає Оксану; вона безсила... не пручається. Він цілує].

ЗАВІСА.

ДІЯ III.

Декорація 2 дії.

Завіса спущена. Бій. Чути стріли рушничні й гарматні. Неясні вигуки. Бій віддається. Рідка стрілянина тягнеться далі, на протязі деякого часу. Завіса підноситься. В кімнаті безпорядок. Вечорів.

Вбігають з рушницями Максим, Дядько-Панас, Стецько, 1 та 2 повстанці.

МАКСИМ. Невже спізнився?! Агов! Оксано! Няню!.. Гей!.. [іде до спальні].

Д—П. Сердешний наш отаман... Як побив єтьса?! Немов той голубок!..

СТЕЦЬКО. А равася як суди: на кулі не

зважав, ліз на багнети...

МАКСИМ. [Входить]. Хлопці, йдіть—пошукайте в школі, в льоху... Може там заховались...

1 і 2 пов.
СТЕЦЬКО | Гаразд, батьку отамане... Ми підемо...

МАКСИМ. Ідіть скоріше та гарненько обшукайте...

[1, 2 пов. і Стецько виходять]

МАКСИМ. Мов пустка, дім стоїть... Неначе ніхто й не жив... Може де сховались?.. [Пройшовся. Павза.] Ну, любий осавуле, йдіть, оповістіть, що тут буде короткий відпочинок... Кінноту надішдіть на Золотий Потік та на Кручі—перетяти шляхи... Гармати рсзставити тут на площі, а піші куріні—хай ляшаються на тих позиціях, що зараз їх тримають... Мій штаб тут... Як буде все зроблено, запрося до мене куріних командрів... Порадимось, трохи відпочинемо, а на ранок і далі... Вже праці—небагато..

Д—П. Гаразд... гаразд... Іду... Хотів я ще просити: дозвольте мені згаяти півгодини.. Віддати стару... Давненько вже не бачив...

МАКСИМ. Звичайно, любий друже... Скоріше йдіть, та потіште—бо, певно виплакали очі...

Д—П. Я хутко повернусь.

МАКСИМ. Гаразд... гаразд..

(Д—П. виходить просто.)

МАКСИМ. Ще один натиск—і ворога не-

ма... Кілька повітів уже вільні... Шумує і в інших місцях... Є чутки, що наша регулярна армія розпочала похід... О, Боже, зглянься над нами... Пошли нам силу закінчити визволення Рідного Краю... (Сів. Замислився. Входять Стецько й няня).

МАКСИМ. [Схаменувся]. Нарешті... О, Боже!.. Не вона!..

СТЕЦЬКО. Ну, ледве відшукали в сні в stodолі.. Стара, мабуть, ще дуже хоче жити—хоче дочекатися царя...

НЯНЯ. Тьфу, ти... безкоровайчук... Та ж смерть була навколо.. (Починає прибирати в кімнаті). Ох-ох-ох... Гріхи...

МАКСИМ. Няню, голубко... а де вона?..

НЯНЯ. Ох, серденько, що тут було!.. Скоро почали стріляти—як заметушилися оникі!—той ховається, той тікає... Під'їхав екіпаж... гарний... чверка коней... Микола Саріонич схопив її непритомну—та до карети, та по коняг... Не знаю, де вона, голубка... А як побивалася, сердешна...

МАКСИМ. (Нервово ходить). Спізнився... Спізнився... Осаночко!.. Люба моя... Я кохаю тебе... Боже!.. Це занадто на одну лодину... Де ти, мила... мила... єдина?.. Нема її... О, доле лиха!.. Так ні... Хоч на краю світа, а знайду...

І ПОВСТ. (Входить просто). Батьку отамане, якийсь дядько передав цього листа... Не сказав від кого...

МАКСИМ. Давай сюди. (Бере, читає напис).

„Отаманові Орлові у власні руки"... Ії рука... затримати післанця...

І ПОВСТ. Та його вже нема...

МАКСИМ. Ну, добре... Йди собі...

(І повст. виходить).

МАКСИМ. [Запалює лампу на столі. Сідає біля столу що до писання. Читає]. „Максику, любий, я—в полоні... Ваші знаряди рвуться в мене над головою... Я про тебе думаю і люблю те... Може, не побачимось... Прости твою грішну Ксану"...

Грішна!.. Не грішна, а свята... Свята, непорочна!.. Боже мій, одначе що за трагичний збіг обставин?! Я—б'ю по ній... і можу забити на смерть її, Оксану... Дико яюсь... А проте... що робити?! (Замислюється).

НЯНЯ. От тепер трошки краще... Ох, гріхи, гріхи... І скоро припиниться ця колотнеча? Брат проти брата... Чоловік проти жінки... Ох-хо-хо...

МАКСИМ. (Вийшов з глибокої задуми. До няні). Няню, голубко... До мене прийде старшина.. Зготуйте чогось на вечерю...

НЯНЯ. [Клопотливо]. Що ж там? Може—яешню та ковбаски підсмажити з сальцем... та огірочків солоних...

МАКСИМ. Що дасте, те й буде добре...

НЯНЯ. То я миттю...

(Виходить до спальні).

МАКСИМ. Іди, Стецьку, встанови там вар-

ту ординарців, потім приходь на нараду...

СТЕЦЬКО. Добре... [Виходить просто].

МАКСИМ. У полоні... в нього... У-у!.. мороз поза шкірою!.. [Нервово ходить]. А все ж вона моя... моя... моя... А те... те... хай жертва ця страшна, як сіль, посипана на рану, пече її й вічно нагадує про помсту й боротьбу... А тяжко... тяжко... Боже мій, як тяжко!..

(Входить Д—П.)

Д—П. Ну, батьку, все вже зроблено.. Всі наші на місцях... Ворога оточено з усіх боків... Ні одна миша не проскочить... Розвідників—дядьків післав до ворога... От радість будз завтра... Пошли то, Господи, нам перемогу... А гарматчики так добре влучають... як шури там бігають...

МАКСИМ. О, Бже... Боже!.. тяжко!..

Д—П. [Здивований]. Що з вами, батьку?! Адже ж нам Господь помагає...

МАКСИМ. Панасе... друже мій, там, у ворога мся дружина... Сксана... Заручницею її взяли... Наші знаряди б'ють по ній...

Д—П. Оце так оказія!.. Отаке... Та не журіться, батьку... Господь милостивий... Якось то буде...

МАКСИМ. [По павзі. Стримав себе]. Так... Хай буде, як буде... Ну, а як в залозі? Спокійно?

Д—П. [Мнеться]. Те... нічого... батьку... тільки...

МАКСИМ. Що? Ну, ну?..

Д—П. Нещастя там... у першому куріні..

МАКСИМ. Що? Що таке?..

Д—П. Чотовий Сидоренко... там у нього... вбили батька... комуністи...

МАКСИМ. Якого батька? Які комуністи? Коли?..

Д—П. Та це ще до Денікіна...

МАКСИМ. Що ти верзеш Чи не збожеволів, як побув дома?.. Чи п'аний?..

Д—П. Ні, батьку, не гріши... а тільки випадок такий... Чотовий Сидоренко забив чоловіка...

МАКСИМ. Розстріляти його!..

Д—П. Та це, батьку, жид...

МАКСИМ. Зразу ж розстріляти!.. Я наказую... Негайно... Де я? З к-м? З розбійниками? Хіба жиди не громадяне України? і не під охороною її законів!..

Д—П. Так, батьку... Але я вже довідався... Цей жид видавав і комуністам і цим... денікінцям... наших... повстанців... Кількох з'япано й розстріляно через нього... і Сидоренкового батька він видав...

МАКСИМ. От тут і розбери!.. Як фатально складаються обставини... З одного боку, що скажуть про нас... З другого...

Д—П. Батьку, адже ж це однаково,—чи

жид, чи українець, чи москаль... Це ж був шпигун... злодій і ворог...

МАКСИМ. Це полекшує вину Сидоренка... Але зразу ж його відставити від чоти... заарештувати... Призначити слідство й суд... Хай усі знають, що без суда не можна забивати навіть ворога... як не в бою...

(2 повстан. входить).

2 ПОВ. Пане Отамане, прийшли командіри...

МАКСИМ. Преси.

[2 пов. відчиняє двері просто—1, 2, 3 і 4 командіри повстанців і Стецько входять. Вітаються: „Добри вечір“ і т. д.]

МАКСИМ. Прошу, прошу, панове... Сідайте, де хто хоче... [Гості розсажуються].

МАКСИМ. [Пройшовся]. Зібрав вас, товариші й брати, щоб поінформувати й порадитись, що чинити далі... Не буду говорити, що об'єднало нас; куди веде наш шлях... Відомо всім, що повороту нам нема...

1 КОМ. Та віні непотрібний!..

2 КОМ. Тільки наперед ми мусимо йти!..

3 КОМ. До волі і порядку!..

МАКСИМ. Так... так... З свого шляху ми не зійдемо, доки не звільнимо України від ворога... Та ми не одні... Московська ця навала, з оприячиною, мордуванням і свавільством велике обурення викликає серед народу... Козацька тінь встає... Підноситься свідомість... Стихія забушувала... Відомі вам імена Зеленого, Соколовсько-

го, Ангела, Полішка, Рогови й інших?

Всі. Так... так... чули... знаємо...

МАКСИМ. Кожне ім'я—то кілька повітів, а може й губернія... Регулярна армія посувається знову від Збруча до нас... Утворився Центральний Повстанчий Комітет...

Д—П. От, слава Богу, вже й хазяїн є...

4 КОМ. Це дуже, дуже добре... Є кому порядкувати...

МАКСИМ. Поділено всю Україну на округи, округи на бригади, полки і т. д. Як бачите, організація широка... Наш відділ—є бригада південної округи... Звичайно, встановлене загальне командування... даються завдання і т. д.

4 КОМ. От, як би разом вдарити на ворога!..

МАКСИМ. Воно так і є.. Зв'язки доносять, що вже всюди закипіло... Наше завдання—знищити цю ворожу групу й очистити наші повіти. Майже всі ворожі відділи й залоги, принаймні головні, з'єдналися—і зараз проти нас... Наш стан гарний... Ворога оточено... Рішучим ударом ми зможемо знищити його, але боротьба буде вперта... Потрібуватиметься багато жертв...

1 КОМ. Скоріше, батьку, наперед... Видавай наказа...

МАКСИМ. Оце ж я хотів порадитися... Ворог у тяжкому стані... Запропонуємо йому капітулювати... щоб не робити зайвих жертв... [На бік] Боже, допоможи П урятувати... вирвати

зв'ідти..

2 КОМ. Жадних переговорів!

3 КОМ. Бити до кінця!

4 КОМ. Це буде зрада Батьківщини—вести переговори, грипиняти переслідування тоді, коли вже ворог майже в руках...

МАКСИМ. Навіщо нищити даремно й губити свої сили, яких у нас не так багато...

1 КОМ. Ми всі йшли на жертви і жертв не боїмося... А ворога тільки нищити, як нищить він нас! Сто очей за око!.. Сто зубів за одного зуба!..

Д—П. Дозвольте й мені сказати просте слово... Не треба нам було б і жертв приносити, не треба було б і людей губити, якби „вони“ добром пішли до себе з України... Послухали б голосу народу тай не втручалися б в наші справи... Так ні... Тч їх у двері, а вони у вікно... Як мухи до меду!.. Просили ж їх уже... Ні—лівуть, навалюються... Душать... Та ім український дух, як чортові ладає—у носі крутить. А що роблять їхні череззвичайки, контррозвідки? Вони нашого брата не милують, будемо ж і ми їх нищити без милосердя!.. На те—війна!..

МАКСИМ. Гарзд... Я вислухав вас. На ранок я дам наказ.. А тепер, гості дорог, прошу не погордувати моїм хлібом-сіллям... Няню!.. Няню!.. [Няня входить зі спальні]. Дайте, голубко, нам чогось попоїсти... Та може й пляшечка знайдеться?..

НЯНЯ. Зараз, серденько... В мене вже приготоване... [Виходить і повертається зі стравами й пляшками. Розставляє на столі].

МАКСИМ. [Наливає чарки]. Ну, товариші любі, давайте, як то співається, вдармо об землю ляхом-журбою, та вип'ємо за те, що миліше... Отже перша чарка за успішний кінець нашої боротьби... За волю України!..

ВСІ. Слава!.. [П'ють, ідять].

МАКСИМ. (До Стецька). А ти, хлопче, дивися, щоб чарки не стояли порожніми... (Стецько наливає).

1 КОМ. За наш нужденний, многостраждальний і покривджений народ!..

2 КОМ. За всіх, хто відрікся від батька, матері, жіянки, дітей і пішов по хресному шляхові!..

(П'ють. Стецько наливає).

3 КОМ. За нашого батька—Орла!..

ВСІ. Слава!..

МАКСИМ. За славне вояцтво—козаків-товстанців!.. За їхніх командірів!.. (П'ють).

МАКСИМ. Ану, діти, вешу—повстанську...

ВСІ. Оце добре!.. (Співають).

Мати—Вкрвіна, батько наш—ліс!

Бийся до краю! Гей не журись!..

Ліпше вліємо смерти в борні,
Ніж животіти в московськїм ярмі!

Мати—Україна і т. д.
 Стогне Україна в терновім вінці—
 Нумо ж, рятуймо її, повстанці!..

Мати—Україна і т. д.
 В крові ворожій омием ножі,
 Мати—Покрово, нам поможи!..

Мати—Україна і т. д.
 Хая усміхнеться наш батько—Тарас!
 Нумо ж сміліше! Нумо всі враз!..

МАКСИМ. (Підводиться). Ну, діти, тепер відпочивати... Дякую, що не погордували... Наказ буде на ранок...

ВСІ. Дякуємо, батьку, за хліб, за сіль...
 На-добраніч!

МАКСИМ. На-добраніч... на-добраніч!.. (Всі крім Стецька. виходять).

МАКСИМ. А ти, Стецьку, будеш тут, в передпокою... Як що там,—докладатимеш не-гайно...

СТЕЦЬКО. Добре... На-добраніч, батьку...
 (Виходить просто).

МАКСИМ. (Підходить до дверей у спальню.)
 Няню... няню... приберіть тут, голубко...

НЯНЯ. (Входить. Позикає, хрестить рота).
 Вже?... по всім?... Ти б відпочив, паночку Макси-
 ме... Я постелю там... (Показує на спальню).

МАКСИМ. Добре... добре... Я ще тут по-
 працюю...

НЯНЯ. Усе та праця... Її всієї не переро-
 биш.. Ну, як хочеш... Я там постелю... (Вино-
 сить посуд до спальні).

МАКСИМ. (Нервово ходить. Потім сідає за
 стіл, що до писання. Дістає листа. Знову перчитує).
 „Максику, любий, я—в полоні... Ваші знаряди
 рвуться в мене над головою... Я про тебе думаю
 і люблю тебе... Може не побачимось... Прости
 твою грішну Оксану"... (Повторює). Я про тебе
 думаю я люблю тебе... Люблю тебе... Вона про
 мене думає й любить мене... А ч? А я?... Кса-
 ночко!. Єдина моя!... І я тебе люблю... Що мені
 робити?... Що робити?..

(Схиляє голову. Засипає. Темніє. Зедня стіна
 розходиться. Оксана в блискитному сукні, ніби в по-
 вітрі. Лагідно всміхається до Максима).

ОКСАНА. Максику!..

МАКСИМ. [Схопився]. Чий це голос? Хто
 це?

ОКСАНА. Не пізнаєш? Придивися! Це ж
 я, Оксана... Максику, любий, я лише про тебе
 думаю й люблю тебе... І завжди любила... А ти
 мене вбиваєш... Не вбивай мене, Максику!..

МАКСИМ. Ксаню!.. Кажі, що робити? Я
 все для тебе зроблю...

ОКСАНА. Забудь її... Іди до мене... Ми
 забудемо про весь світ... Ми будемо щасливі,
 як і раніше... О, я ще —молода, і я люблю те-
 бе...

МАКСИМ. [Благас]. Ксаночко!..

ОКСАНА. А вона—жорстока... Вона же-

любить тебе... Вона Лесика взяла... Їй мале... Вона й мене хоче забрати. А ти слухаєш П... Йдеш за нею... забув за мене...

МАКСИМ. Ксаночко!... Я не забув за тебе... кажи... я все зроблю...

ОКСАНА. [Простягає до нього руки. Надзвичайно тепло, ласкаво]. Максику мій... любий мій... кинь все... йди до мене... я чекаю тебе...

[Тамно, потім звичайне світло. Максим сидить за столом, схиливши голову на руки. Схопився—прокинувся. Ходить].

МАКСИМ. Що це? Мана? Чи дійсність? Ах, завтра бій... вона там... Боже, як тяжко!.. А справді—чи не йшов я маніжцями? Чого мені треба? Я ще й досі не помислив гарненько... Навіщо мені ця б ротьба?! Що вона мені дає?.. Життя зврини... зруйноване родинне гніздо... Поневіряння... голод... холод... Адже й літа йдуть... Один раз жити... Годі.. Годі!.. Треба написати тому.. Миколі... Я на все піду... випущу його з відділом, видам свої плани... хай тільки поверне мені П... А там ми кудись поїдемо... хоч до бі.а в пекло, аби з нею...

[Пише. Схиляється. Знову засипає. Темно. Задня стіна розходиться. В блакитному сяйві виснажена жінка. Вираз обличчя журний].

ЖІНКА. Діти!.. Діточки!..

МАКСИМ. Хто ви? Чого тут вам треба?

ЖІНКА. Я—бідна вдова... бідна мати...

МАКСИМ. Що ви тут робите Чого прийшли?

ЖІНКА. Дітей шукаю... Кинули мене діти... Діти!.. Діточки!.. Де ви?.. Поверніться!.. Хата пустою стоїть... Сусіди кривдять!.. Поле неоране...

МАКСИМ. А де ж ваші діти?

ЖІНКА. Старшенькі—повмірали... О, тоді при них краще було... Було кому боронити своє кубелечко... А молодші—покинули... Всі до невісток туляться... А невісточка лихі... не люблять мене...

МАКСИМ. Та хто ж ви? Хто ваші діти?

ЖІНКА. Були в мене кохані сини: Богдан.. Дорошенко... Мазепа...

МАКСИМ. Що таке?! Наші гетьмани?!

ЖІНКА. Був у мене укоханий синок Тарас... Кохалася я в них... І вони мене кохали... Чула я, матернім серцем чула—дуже кохали... Ох, ох.. Пережила я їх.. Лихо мені, лихо...

МАКСИМ. [Майже кричить]. Та хто ж ви? Кажіть!..

ЖІНКА. [Пильно дивиться на нього]. Не пізнав? Не пізнав?! Відцурався? Матері відцурався?! До невісточка припав?.. У-у.. Так хай же і над тобою буде віковичне матірне прокл...

МАКСИМ. Мамо!.. Вкраїно!.. Не проклинай!.. Не проклинай!.. Я—твій.. я кохаю тебе...

ЖІНКА. Тоді повірю, як висушиш мої слези від сліз очі... Діями, а не словами..

(Стінка сходиться. Темно. Потім звичайний

світ. Максим сидить, схилившись над столом. Світає).

СТЕЦЬКО. [Входить просто. Будить Максима].
Батьку отамане!..

МАКСИМ. [Скопився]. Не проклинай!.. Не проклинай!.. Я все зроблю...

СТЕЦЬКО. Батьку, що з вами? Опам'ятайся!..

МАКСИМ. [Приходить до притомности]. Який чудний сон!.. Таке присниться...

СТЕЦЬКО. Пане отамане, посланець прийшов... від ворога...

МАКСИМ. Веди сюди...

[Стецько вводить салдата].

МАКСИМ. Ти хто?..

2 САЛДАТ. З листом до вас, пане отамане... від коменданта...

МАКСИМ. Давай сюди... А ти, Стецьку, тимчасом відведи його до варті... Доглядайте...
[Стецько й 2 салдат виходять].

МАКСИМ. [Читає]. „Наш стан тяжкий... Відкрийте фронт на Золотий Потік, інакше ми загинемо... Але знайте—спершу ніж загинути, я власною рукою пристрілю Оксану... Микола.” [Метушиться. Хвилюється. Нервує]. Яка жорстока дійсність!.. Наблизилась страшна хвилинка.. Побічних виходів нема... Або зрадити свою вимріяну Україну, або загубити її... Оксану... О, Боже!.. „Я власною рукою пристрілю її...” Це... це ж не він... Це я маю власною рукою її знищити... Її... мою єдину, лобу, Оксану... Боже.. Бо-

же... Який ти жорстокий!.. Зрада Батьківщини... вічна ганьба... Грокльони нащадків... рабство мільонів... О, ні... Хай щезне примара Дорошенка... Оксаночко!.. Люба моя... Я кохаю тебе... але... але... [Схиляється на стіл, ридає]. Так... ця жертва свята... так повинно бути... Вкріпа варті того... Боже, підкріпи мене!.. [Рве рішучо те, що написав раніше. Суворо. Рішучо]. Стецьку... [Стецько вбігає].Негайно—всіми гарматами... вогонь!!!

Стецько вбігає. Максим притуляється чолом до вікна. Гарматні салви. У вікно пробиваються перші червоно-крива і промінні сонця.

МАКСИМ. [Розкриває вікно]. Сонце... Сонце... Чи ж ти—сонце свободи?!

Гармати скажено гупають: Максим тягнеться до сонця.

Завіса поволі спадає.

КІНЕЦЬ.

М И С Т Е Ц Ь К А Т Р И Б У Н А.

ЕВГЕН МАЛАНЮК.

ДУМКИ ПРО МИСТЕЦТВО.

Мистецтво—єдине і вічне. Скільки б про нього не виголошувалося нових правд, скільки б не народжувалось нових шкіл і напрямків, яких би ці школи чи напрямки не видавали універсали,—мистецтво залишається, як абсолют, як певна стала величина, як рівновага, незалежна від часів і чисел.

„Тема—мистецтво такаж складна, як і тема — Бог,“ каже скульптор О. Архипенко („Вещь“ ч. 3. Берлін 1922).

Безперечно для тих, кому мистецтво—релігія. А для дійсного артиста мистецтво завжди і перш за все—релігія. Але релігій стільки, скільки віруючих. І хто ж переконає буддиста, що християнство вище?

І чи не тому над мистецтвом всі закони—безсилі?

І чи не тому всі спори про мистецтво—безплодні?

Тепер в мистецтві так багато сект (між якими не бракує й хлостовського бузув'рства), мистецтво так загрожене різними штундами („дадаїзм“), так ослабляє його матеріялізм [„конструктивізм“] і миш „ізмами“ що воно, відшто-

хнувши від себе завжди полохливий загал, нині спинилося в хоч і прекрасній, та навряд чи корисній для нього самотності, і переживає, як релігія, надзвичайно глибоку кризу.

Вона не перша й не остання.

Історія дає приклади подібних криз. Ці кризи завжди спричинялися як що не до появи Генія, то, принаймні, до оздоровлення й зміцнення мистецтва.

Тому вбачаймо і в цій кризі обітницю радості:

* *
*

Кожен „рух“, кожна „школа“, як навчає історія, врешті-решт приносили користь: вони завжди підводили баянс минулому, удосконалювали техніку, поглиблювали, або поширювали теми (яких є, натурально, обмежена кількість), траплялося, що й відкривали нові землі (Уайльд, Сезан, Марінеті), і... хутко ставали універсальним штампом для загального вжитку улиці.

Так тепер, коли стихнув футуризма „перших хвиль сліпий розгон“,—навіть дешева фірма замовляє торговельну рекламу у кубіста. Це зайвий раз свідчить про те, що футуризм вже проробив цілу свою революцію, дав „здобутки“, її, одержавши від імагіністів і конструктивістів „ніж в спину“, пішов навіть не в музей, а в магазин.

Мистецтво глибоко антидемократичне. Воно, ця країна вічної революції, є — монарх'єю: не дарма і в хрещтійській республіці — Франц I, є король — Король Поетів.

Монархом в мистецтві був і є — Геній, его же царствю не буде кінця.

Геній і є внутрішнім змістом мистецтва, незалежним від напрямків і шкіл. Колективний геній людства в мистецтві й являється тим абсолютом, тою рівновагою, яка складає евангелію цієї релігії, і переносить мистецтво в його абсолютній суцільності крізь грози й бурі революцій людського духу.

Очевидно ж, що й „пролетарська“ і „соцборна“ творчості — суть лише трагікомічні анекдоти нашої незвичайної доби.

Мистецтво не предмет для домашнього вжитку і тому воно зникає рівнобіжно процесу популяризації його (в одній з форм — „школі“, „напряму“ чи „рухо“). В ньому голубим існує Дух Святий, — і не спіймає його натовп ніколи, хоч видаку мріє обдерти й цьому голубові крила.

Геній завжди частував юрбу полічників.

Але юрба зі зловісним гуканням і зойком, затуляючи очі від нестерпимої сліпучості його крил, кричала йому славу.

І стреміла до нього.

І віддавала йому свої молитви і зітхання.
Бо в натовпі є інстинкт мистецтва.

* *
*

Талановиті — зброносці Генія.

Талан — здібність опанувати своєю Геніяльністю (що в певній дозі аморфно є в кожній людині), дати їй людську форму — для розуміння загалу.

Талан явище раціональне, він є силою формальною (техніка). Геній — явище ірраціональне і є силою динамічною, стихійною (дух).

В епохи криз (= народження нових технік), коли талановитих стає багато, виразно проступає в мистецтві журба по Генієві й жадання його, і очі всіх левлять на обличчю предтечі — відблиск прийдешнього сонця.

Геній завжди — Пророк. Ідеальний, абсолютний поет був би незрозумілий, як Піф'я, і його твори треба було б розшифровувати. Але більший чи менший ступень талановитості, що є властивим кожному Генієві, дає йому змогу перекладати свої пророцтва на мову мільйонів.

Геній з адекватним своїй Геніяльності таланом — пивімається людством зразу. Геній, сла-

бо озброєний таланом, — явище безприкладно— трагічне. Це Моїсей не тільки косноязычний, але й часто — німий.

І тому так самотні в натівні і Чурляніс, і Скрябін, і Скворода...

* *

*

De la musique encor et,
toujours!

Et tout le reste est
littérature.

Paul Verlaine.

Лушею мистецтва є рух — ритм — музика (первісність творча), що одухотворює матеріял — фактуру (первісність косну) і обертає її в твір.

Процес цієї матеріялізації руху (музики) в фактурі і в, об'єктивно, процесом творчості.

Тому музика (яко рух — ритм) може служити одиницею міряння для інших мистецтв. В ній максимум руху при матеріалі, кількість якого стремить до нуля.

Поезія має до діла вже з більш масивним масерьялом — словом.

Сила косности фарби [матерьялу], в малярстві опановуються приблизно рівнозначною їй по абсолютній величині, силою енергії малювання.

В скульптурі ж косність матерьялу вже переважає рух і в архітектурі дає свій максимум.

Але в кожному з мистецтв перемінні рух і матеріял дають в сумі величину ста-лу (constans).

Цей є математичною формулою твору.

Отже даний твір тим доскональніш, чим вірніше для нього винайдено кількість музики [руху], потрібної, щоб опанувати матерьялом.

Ця кількість музики і є коефіцієнтом гармонії [між „змістом“ і „формою“].*) якою характеризується артистичний твір.

Можна довести математично (це є першим завданням української віршології), що кількість музики в творах Шевченка, в цілому, безперечно, близько стоїть до ідсальної, а в сімфоніях Тичини переважає цю критичну кількість.

Але Тичині занадто багато дано з неба.

Цей композитор в поезії є таким талановитим музикою, що завжди знаходить відповідні чисто музичні форми для своєї геніяльності. Тим більш, що фактурою йому в більшості служить в естетично — музикальна маса, що вже по фототі своїй дається опанувати рухові.

Це особливо яскраво відчувається напр. в геніяльній оркестровці „Золотого Гомону“, де слово [матерьял] є просто матеріялізованою му-

*) Ці елементи твору не існують в дійсності окремо. І „зміст“, і „форма“ — суть цілком абстрактні поняття, вигадані критикою.

зикою, і поет ритмом лише інструментує готові музичні категорії. *)

Тичина може єдиний на світі поет, що вміє максімально дематеріалізувати вещество слова, розчиняючи його в гарячій плині музики.

В ній геній філософа згармонізувався з таланом музика, щоб явити Україні великого поета.

* *

*

На цю динамічну роль музики в мистецтві, (що особливо яскраво відчувається в поезії) вперше, власне кажучи, натякнув Поль Верлен тоді, коли, може й неусвідомо, лише в формі поради гукнув в своїм *l'art poetique*:

De la musique avant tout choses!..

Але його голос довго був „голосом вопіючого“.**)

Тільки Андрей Белий спробував підвести під роль музики в мистецтві науковий ґрунт,

*) На жаль в „Космічній Оркестрі“ (Харків 1922), в книжці, яка потребувала й обіцяла максимум матеріалізації музики в слові, — фактура вірша несподівано — важка і часто — просто неопанована.

В „Сковороді“ музика внеслена епічністю. Вагали останні твори Тичини вказують на якийсь перелом в його творчості.

**) Це не значить, що його порада не використовувалася його сучасниками: і Ревбо й [особливо] Маларче дуже добре це розуміли, але пересподили в життя неусвідомо, як і всі поети всіх часів і народів.

опрацювати свого роду фізику мистецтва [поезії] в капітальній праці „Символізм“ (1910? 1912?) Але його книга, будучи епохальною по праці й темі, завдяки певному обскурантизму її автора, залишилася за деяким винятками *) — твором схоляста. Зате вона дала ґрунт для сучасної віршології і примусила суспільство [а в першу чергу письменників, критиків і навіть поетів] поставитись до поезії більш серйозно, нарівні (!) з иншими мистецтвами.

Вона пробіла бреш в каміній стіні парафіянського переконання в тім що „вірші може писати всякій“, що „поет може бути неукон“, а творчість залежить від „натхнення“. **)

І може тільки поява цієї книги, (що могла б мати в науці про поезію значіння творів О. Потебні в фільології (в певній мірі спричинилася до блискучого сучасного розвитку праць по теорії поезії. ***)

Коли спитати Українця, який в укр. поезії найбільш музичний поет, то, я певен, що 90 зі 100 скажуть: Чупринка (як більшсть Москалів скаже — Бальмонт).

*) Напр. уступя: „Марія слов“, „Способ приведенія к музике“ головну думку якого, вважаючи її цілком науковою, беру за основу овоїх тверджень про енергетику мистецтва.

**) Слово „здається“, більш відоме гімназістам, ніж поетам.

*) Напр. роботи проф. Л. Білецького, Йоганнєса, Якубського і инш. в Україні. Ліарля Вольдрака і инш. — у Французів, Л. Подгорського — Околува у Польків.

І будуть вважати це найсвятішою з аксіом, будуть доводити, що без Чуприжки не булоб і Тичини, що Тичина виріс „під впливом“ Чуприжки і т. и.

Дарма герконувати тих, хто не відчуває різниці (а різниця ця не маленька!) між музичністю з о в н і ш н ь о ю й музичністю в н у т р і ш н ь о ю, між музичністю р и т м о в о ю й музичністю графічно-м е т р о в о ю, формальною, коли вона є прижитою до твору, а не витікає з самого твору, не виростає о р г а н и ч н о з його евфонії.

Дарма доводити це тому, хто напр. вважає, що: День біжить, шумить, сміється, перегулкетється.
(Тичина)

є примхою поета, а не одним з найвизначніших в світовій поезії розрішень ритмового завдання.

Або чому в:

Спадає лист на вітарі

(—) кучерявим дзвоном

є урізка [каталектика] другого рядку.

Таким „тверезим“ людям, що підходять до поезії з точки погляду „це один фурутизм і дурниця“ або „дайте мені [з гвалтом] ідею, розумієте, ідею!“ (іноді—„зм ст“), таким „тверезим“ людям—натхненність, екстатичність, пророчественність *) поезії будуть завжди—по той бік їх

*) Досить пригадати Шепченка „Мені однаково“ з жадливо—апокаліптичним пророцтвом про революцію 1917 року—річ по пророчественності може єдину в світовій поезії.

В меншій мірі (бо в значно-меншій часі російський т. зв. большевизм був непророкований і породжений московськими кубофутуристами 1910—

розуміння.

Є одна страшна хвороба в нашій суспільстві: кожний читач, цілком щиро визнаючи себе профаном в вищій аналізі, в стратегії, в зубо—лікарським ділі, а навіть малярстві й музиці,—охоче, а часом і завекло „критикує“ поетичні твори, хоч з любови мішає синекдоху з Явдоху, а хорей з ямбом.

Але це так—á propos...

* *

*

Даремно шукати законів творчости, даремно виготовити гіпотези й схеми, бо всі ці вигадки залишаться лише гіпотезами й схемами.

Занадто складним інструментом є мистець, занадто толкі й ще невідкриті елементи входять в склад реактивів твору.

Процес творчости взагалі—містерія.

Аналітично-це—рівнання з дуже багатьма невідомими.

Ми пока що знаєм лише одно відоме: музи-

1912 років. Хто уважно слідкував за їх творами, універсалами й дисптуами, для того внутрішній дух російської революції не був таємницею. Ї творцем большевизму духа був поет В. Маяковський в такій же мірі, як Ленін—большовизму політичного.

Цікаві також передчуття революції у Ол. Блока в віршах 1913-14р. („Вітер”...)

На наших очах росте й набирає вже міжнародного значіння італійський фашизм, початків якого треба шукати в „маніфестах“ Марінетті і його товаришів—футуристів. Це справжнє здійснення справжнього ф у т у р и з м у (бо в Москві було по московському—лише криве зеркало його),

ку—р и т м, Ми поки що знаємо лише одну безперечну й першу вимогу для автора твору: треба бути перш за все—м и с т ц е м.

“ ”
“ ”

Можна припускати, що „мислення” поета провадиться на його власній, єдиному йому відомій—м о в і, мові. Счевидно малоподібній до всіх на землі існуючих мов. Вірні ще всього, що ця мова є м о в о ю о б р а з і в, таємничих, не завжди точно окреслених, не завжди співмірних так з генієм, як і з технічними здібностями поета.

Отже перевлад з „позарозумової” мови поета на загально—єживану мову його нації й складає, м е х а н і ч н о, процес творчості в поезії, успішність якого обумовлюється кількістю технічних засобів у творця.

Цей процес проходить в певній т е м п е р а т у р і л і р и ч н о г о х в и л ю в а н н я („натхнення”), що залежить від більшого чи меньшого напруження почувань.

Ксли цей процес „перекладу” йде гармонійно, то наслідок його—вір відзначається досконалістю, „класичністю”, „талановитістю”.

Коли ж цей процес проходить в умовах диспропорції між силою ліричного напруження (нарядження образів) і силою оволодіння ним технічними засобами, то вір вражає своєю несуцільністю, негармонійністю, часто кострубатністю; відкреслюється в н.м дісонуючі—„форма” і

„зміст”, і він здається чи.ачеві більш, або менш „декадентськи” і „футуристичним”.

В такому творі—слово *), що характеризується властивим кожному матерьялові о п і р о м, не опановане р и т м о м внутрішньої музичності, не одухотворене р у х о м,—

*) Тут нота—бене:

Зі всіх матерьялів мистецтва с л о в о—найбільш ж и в и й матерьял. Його можна символізувати хлібною рослиною. Слово росте, як колос з зерна. Зерно—скристальоване слово, слоно в стані глибокої летаргії („слово—термін” по А. Белому), позбавлене запаху й живого життя. Завдання поета зігріти його теплом душі до стану, коли зерно набуває й може дати росток, щоб виділити з себе в м і с т, що вже не вміщується в старій кожурі. Поезія в ідеалі мутить мати до діла лише зі словом, зміст якого є більший ніж той термін, який ф о р м а л ь н о це слово н а з и в а е.

Є глибока м і с т и к а слова, про яку так таємничо каже Євангеліст Іван.

Поет мусить носити в собі власну словесну інву, на якій він сіє зерна термінів і збирає в л а с н і слова, бо перше завдання поета в тім, щоб назвати предмет в перше, охрестити його ім'ям. Той наш пращур, що назвав грім—„громом”.—був справжнім п о е т о м, як зауважує А. Бєлий.

Технічно це досягається: 1) с и м в о л і з а ц і є ю слова, коли слово, при певній ліричній температурі, одухотворене рухом ритму, виділяє з себе ширю і д е ю того поняття, яке воно автоматично пасивно називало, 2) р о з к р и т т я м первісного ества слова.—праслова, 13) такою г р у п і р о в к о ю слів, про який потрібне слово о ж и в а е.

В останнім випадкові ритм (природний ворог офіційної граматикі!) часто значно мордує синтаксис; у виз ачних поетів і словник і граматика—завжди в л а с н і.

затишається мертвим, косним, бездушним.

Прикладом такого „к-св'язичча“ може служити поезія напр. нашого співробітника, Михайла Осика, безперечного поета, але поета, що в силу якихось причин (про них можна лише гадати) не володіє лабораторією літературного ремесла.

Треба вміти крізь завісу його писаних, скупих рядків, крізь цю графичну феноменальність його поетичного вства, вслухатися в ті бурі й грози, що ними клекстить його ліричне хвилювання. Тоді з цими пучк-рими натяками на символи—„в серці небо“, або „арфа Бога“—читач-співробітник поетіві в його творчості голює безмежні сонати космічних просторів...

Для цього треба—чути.

А без такого співробітництва з поетом, навіть чутливий читач в віршах М. Осика буде бачити лише спазматичне ридання „клікуші“ і невимовну муку творчого безсилля.

Мені здається що лише на сучасній Голготі Української Нації можуть народжуватися такі поети, як М. Осика, що серед смертельної тиші розп'яття, коли кожне слово—ранить, коли кожний згук—зневага,—боязко й скупко ридав згустками останніх, вже нелюдських слів, як котрих затеклася кров Визвольної Літургії.

* *
*

Інтернаціональним поет може зробитися, але народжується він завжди нації. І чим міцніш його істота звязана з нацією, тим більшим, тим могутнішим є поет.

Могутні і вільні нації, народжували могутніх, вільних поетів.

У поневолених націй поети, якими б дужими й геніальними вони не були, завжди носять на собі тавро невольництва, страшу печать раба, хоч може й гордого. Геній поневоленої нації є завжди скаліченим Прометеем.

Тільки вільний, здоровий розвиток нації в Самостійній Державі є передумовою вільної й здорової поезії.

Тому наївно булоб, (як це робить наша критика) нарікати на основний тон і тембр нашої літератури: плач на ріках вавилонських. Це значить нарікати на льогіку.

Душа народа не є московською балалайкою, яку так легко настроїти на „камарінський“ лад. І століття історії нашої змінити з кривавих на соняшні—в п'ять літ не дано нам.

Можна лише викликувати, виворожувати М:гутнього, Дужого, Майбутнього. Але не можна вимагати щоб скалічені сучасники що щучому велінню імітували Його, бо це буде кустарна, штучна й кощунственна іміта-

ція. *)

Він прийде Сам. І прийде скоро. Бо за цих п'ять років були моменти, коли золота пшениця й сафірове небо в поцілункові Його зачали.

1922—23.

М. СЕЛЕГІЙ.

ДО ЧОГО ПРИЙДЕ ПОЕЗІЯ.

[Рефлексії до релігії будучини].

Коли я стою перед цим питанням, мовки губляться в цілому ряді інших, подібних йому, що пов'язані між собою в оден величезний ланцюг без кінця і краю. Але я беру дотичні йому, що лежать поблизу і в такий спосіб хочу дійти свого. Про те я певний, що, коли по

*) Найліпшою ілюстрацією цьому може служити писанина доморощених Сосюр і інших Бабіїв, яким треба пом'ятати, що до Єсєвіна й Маяковського їм не доплигнути навіть і на позичених ходулях „пролетарської поезії“.

цей день не далось відповісти на питання—що є, більше ніж—є щось в.чнє, нерзгаданє, так і нині це буде лише одна із спроб протятися не тільки в ближчу будучину.

Це питання своїм корінням безперечно спочиває на певному світогляді і тільки під цим кутом може бути обміркованє та розв'язанє бодай найправдоподібнішою гіпотезою. Все ж, в міру можности, мусимо діходити, а не пророкувати.

Мені вже доводилося на ньому коротко зупинятися *), наводючи ряд думок дуж их світа нашого—вчених, філософів і критиків, проте не зайвим буде накреслити власне обгрунтуванчя.

Надш великий сучасник поет Павло Тичина своєю силою і глибиною відчуття пішов поруч новітньої філософії, всеохопивши всесвіт одним висловом—музика:

Музика вічна, постійна,—одична симфонична течія творить це життя. Музика, або, я скажу, поезія, що обіймає мистецтво в цілому, тоб-то всі його галузі, роди, вірці тощо, є праобразом самого життя, а то—обличчя життя.

Поезія-ж, як окрема частка, певна галузь мистецтва, поезія нашого людського хатнього розуміння була й залишиться немовлям життя до тої межовсі доби, коли вона стане загальною сповіддю вселюдскости залегло, від її окремих мистецько-ремісничих проявів. †

Нині-ж час визнати за нею цілковите право на свободу, на свобідний розз'яток. Не розбив з її тіла мумії, надаючи останньому вічности

* Виклад про версифікацію П. Тичини.

або, як каже засеромлений ретроград—універсальності.

Вічними залишаються і залишуться ідеї, втілені у певні відповідні форми, так само, як пояглися в вічності та йде в ній життя у формі мистецтва.

Там, де нема мистецтва,—нема життя.

Там, де нема життя,—нема мистецтва і мозок життя, як і мозок окремого індивіда не більше не менше,—мистець або артиста, що має свій уроджений мозок—волю, рух.

Життя во всіма своїми станами та проявами у постійному, незмінному русі до мети сеїдомої чи напівсеїдомої, в постійному, як кажуть, ритмі, що вилонює його конечність природнього добору, конечність руху, волі. Життя все перебуває і перебуватиме завжди у ритмі своєму, своєї бо ротьби за що хоче: за існування, за волю, і вислів тої волі був і є ритмом.

Ритм скрізь і всюди. Лише наш смак прикросолодкий установив тут розподіл: звузив до краю межі ритма.

Так в домовинній тиші, як і в гамірі лісних хащів, шелесті—розмові дерев, є ритм. Так мова звичайна, повсякденна, як і мова розмірива, піднесена, натхнена, буде ритмічною. Ритм наш, як кажу вдруге, є фотографія чину нашої волі. Дотеперішня ритміка все залишається хатньою, як необхідна привалєжність форми, тоді, як вона мусить бути тільки приналежністю ідеї.

Отже життя йде разом з мистецтвом, а не

поруч останнього і ритм є тільки один, спільний і м о б о м.

Це і служить виправданням чому ні одна з галузів мистецтва не відірвалась формально від життя, чому і поезія навіть футуристична не перескочила через саму себе.

Етап в історії життя був етапом і в історії мистецтва: і приходила нова доба тільки після того, коли попередня наситила себе вщерть.

Первопочаткове мистецтво безперечно відповідало вимогам і свремліню цілому життю первісних людей. І мистецтво сучасне досконалише, дужче від мистецтва первісного постільки, оскільки сам мистець—розум став дужчим. Раніше мистецтво мало ту справжню, нормальну форму, до якої воно нині тільки простує, тоб-то форму, що всі абсолютно вияви життя в ній єдналися під знаком творчости або одного загального мистецтва, тоб-то форми, що саме життя знаменувало—мистецтво. І значіння сс-таннього тоді не тільки набрало найбільшої ваги, а було рівне значінню самого життя.

Значне пізніша доба вказує на правдивість і певність вищеприведеного фактом, що перейшовши через довговічну фазу з'омремлення від цілої поезії життя, того, що почали звати мистецтвом, воно все ще довгий час обєднувало в собі цілий ряд духовних проявів людства.

Тодішня поезія уявляла собою одно неподільне ціле єство з релігією, філософією, наукою.

Це цілком зрозуміло. Інтелектуальне здіб-

ности розвинулись у людини не нараз, а на протязі довшого часу в процесі переродження і вродження все нових і нових ідей. Напочатку всі розумові людські здібности були близькі стану аморфному та все підупадало і розрешувалося тільки уявою.

І перше людство лише з цікавістю, собі на втіху, споглядало природу, буття так, як її розглядає, коли ви приглянетесь,—зобачите, нині малпа.

І ніщо інше, а тільки володіння уявою дало йому змогу представити природу гей не іншою, як і воно само.

Отже перша людина була одноразово і житцем і філософом, тоб-то була тільки поетом.

Наступною здібністю, яка розвинулась у людини, можемо вважати міркування.

Останнє привело її до самоусвідомлення вищости одухотвореної природи та її явищ, привело до сповіді культу релігійного.

Слідом за міркуванням людина надбала такої здібности, як, скажемо,—спостереження. Проте і тут поезія, релігія, філософія тощо творять одне єство. І культ релігійний та споглядання природи є сповіддю творчости, є сповіддю поезії, сповіддю вищости краси. Отже і релігія в такий спосіб є вірою краси, краси натуральної, краси життя. Не дармаж у греків боги, так статі мужеської, як і женської не мали від природи фізики них хиб, а навпаки були зразками творчости. Вони були під всяким взглядом ідеальні, а саме такі, які задовольняли естетично—релігійним потребам розвинутого грека. Щоби зобра-

зити наскільки в дійности релігія антична була сповіддю мистецтва, краси в поезії життя, сповіддю могутности і сили тої краси, а не свідомости своєї підладности силі вищій, не втілій згори у певну форму, я дозволю собі в скороченні подати грецьку легенду *) бодай для даного твердження легенди, як такі, мають найменше значіння:

Діялось то десь біля 400 років до Різдва. Атени переживали надто тяжкі часи. Все населення було в розпачу. Перед його очима перейшла капітуляція Олінти. Останнім заволод в Пимей македонський. Союзний нарід гнали отарами до неволі для продажу, яко здобич війни, як рабів.

Де кілька місяців йшов продаж нещасного люду в місті Халкісі, що залишився після упаду Олінту під владою македонців.

На цьому людському торзі великий маляр Паррозіос купив собі раба і тийця, надзвичайно дужої будови, на зріст високого, з широким лобом, могутніми м'язистими бровами, рівним носом і широкими шиями. Шию його обтянули могутні м'язи.

Паррозіосу було предначертано намалювати справжнього Прометея, такого, яким його ще ні один з артистів не представив—Прометея—коваля вогаю, творця людини, що бореться з богом—орлом.

(Далі буде).

*) З „Оповідання Італійського“ Пера Лутса.

ГРОМАДСЬКА ДУМКА.

Pro domo sua.

(Замість одвертого листа Д-ру Донцову.)

Ми, гурток „таборових“ робітників мистецтва, що нас волею історії було покликано до Українського Війська, змінивши перо й пензель на шаблю й мушкет, вже давно відчували, а на власнім досвіді пересвідчилися, що однієї цієї зброї в пекельній і складній боротьбі за суверенність Нації—не вистачає.

Опинившись в таборах для інтернованих обеззброєними, ми самою логікою життя „повернулись до виконання своїх попередніх обов'язків“. Обеззброєні мілітарно, ми вхопилися за ту духовну зброю, яка під час фізичної боротьби спочивала в пихвах,—зброю міцну, сильну. неперможну—національне мистецтво.

На це були й більш важливі причини. Дивлячись, як відвічний ворог наш услід за броневими автами „Скіфів“, „Слова“, „Епопеї“, „Жар птиці“, „Вещі“ і сотень альманахів і книжок поезії, як за міцним авангардом, посувається на Європу з цінічною й по-дикунському одвертою силою нового Чи-гизхана, і бачучи, що з нашого боку немає не тільки найменшої ознаки якоїсь проти-акції, а навіть й розуміння в к о н е ч н о с т і її,—ми остаточно відчували необхідність продовжувати боротьбу (скор-

ше оборону!) цією, власне, зброєю.

І не з метою офірувати нових „Гелів“ Нації Українській, не з метою обдурити її „визначними“ мистцями, навіть не збажанням задовольняти свої особисті чи „таборіві“ літературні потреби, лишень з гарячим бажанням в к а з а т и нашим землякам на значіння зброї національного мистецтва, з бажанням гукнути до них, закликати нашу інтелігенцію до боротьби н а ф р о н т і н а ц і о н а л ь н о ї к у л ь т у р и,—ми останнім напруженням виснажених боротьбою сил, на останні копійки, відірвані від власного вбого „пайка, інтернованого, спромоглися на видання „Веселки“. І видавали й видаємо її, цілком свідомі того, що вона лише н а т я к, лише с п р о б а першого кроку в цім новім (якщо не лічити могутню й самотню капелю Кошиця) напрямку нашої боротьби. Бо ж в тім стані, в яким ми знаходимось, при тих умовах життя, які нас оточують, і при тих матеріяльних засобах (вірніше—відсутності засобів), якими ми володіємо, смішно було б чекати й вимагати від „Веселки“, щоб вона була „Жар-птицею“ або „Сполохами“...

Занадто добре знали ми наше так зване „інтелігентне“ суспільство, щоб сподіватися почути від нього слово узнання (де вже там!) або підтримки. Починали працювати й працюємо, цілком свідомі цього.

Майже рік ми пролегували в задушний атмосфері табору, з душею, скривавленою терновим дротом, самотні, в байдужій тиші згрідливого мовчання еміграційної й сьогобічної преси, зауважені хіба хитрим й далекозорим ворогом, тільки — не українським суспільством.

До останнього часу література еміграції нашої складалася лишень з більш або менш літературного самозневажання на тему „єдиний фронт“. До останнього часу мистецтво й взагалі культура (хоч цим святим словом кожний часопис жбурляє, як хоче) були десь там... на останнім місці... в якійсь темній закутку. (Лише література частина „Нової України“ з початком цього року в певній мірі поповнює цю недостатчу.)

Інтелігенція, що й до цього часу власне кажучи, ще не витворила національної ідеології, хоч за якою не виразні, обдерті, впів голоса промирені гасла — пролляла річки народньої крові (благо, що сліпий!); інтелігенція, що не тільки не знає й не хоче знати багатств європейської культури, але й має дуже абстрактне, а часто й зовсім протилежне уявлення про могутні та несброблені руди в ласної культури; інтелігенція, що належучи до може найбільш-артистичного й аристократичного на світі народу, — й досі дивиться на мистецтво з своєї „демократичної“ височини як на буржуазний забобон і дитячу забавку (а томч пише вірші, як танцює гопака, й танцює гопака; як пише вірші), — така інтелігенція годі щоб уявляла собі сьогоднішнє першорядне значіння **п л я ц д а р м а н а ц і о н а л ь н о ї к у л ь т у р и н а ф р о н т і української виз-**

вольної боротьби, першорядне (авангардне) значіння **н а ц і о н а л ь н о г о м и с т е ц т в а . .**

„Сотники, що пишуть вірші“, „футуристи“ (о, свята простото!), „кому це потрібно“, „псують папір“, — ось блискучі, яконичні, але влучні рецензії середнього українського емігранта, до рук якого нанароком попала „Веселка“.

За дуже нечисленими й випадковими винятками — українська преса зховувала на протязі року згрідливе й призириле мовчання. Для одних часописів „Веселка“ було просто — „по той бік“, для других — не було діла до неї, мовляв — жаль-то там: „інтерв'ювані“ в безробіття графоманствують *)

Тільки одиниці з числа літератів, а ще більш — читачів втішали й підбадьорювали нас словами втіхи з далеких Брюсселя, Париза, Берліна, з Сербії, з Америки, з ще більш далекого для нас Києва...

Бачили — „дальні“, „близні“ — не помічали! Це був трагікомічний, єдиний в своїм роді оп-

*) До відома тих, що „не хотять бачити й чути“ годиться підкреслити, що такий солідний релігійно-науковий журнал як „Рел.-Наука-Вістник“ видається власне теж в „таборі інтерв'юванія“; що в таборі також існує „Фільозофічне т-во ім. Сквороди“, яке дало шерет дуже змістовних лекцій; що, нарешті, ніде, як в таборі видано заходами невтомного працівника Ян-Утця II. Вілона (редактора Р. Н. В.) першу в українській мові серйозну працю про філософію Сквороди. [В. Ерна.]

„Школа українських пластунів“ своїм розвитком завдячує енергії також „таборових“ працівників, і в першу чергу І. Гончаренкові.

тичний парадокс.

* *
*

І нарешті... „заговорили мовчавші“, заговорив наш найстарший, так поважаний нами, так осбливо для нас, „веселковців“ авторитетний журнал, як „Літературно-Науковий Вістник“, на компетентний голос якого ми чекали цілий рік зі стисненим диханням.

В книжці 7-й, за липень місяць—в статті „Літературні журнали в 1922-23 р.“ присвячено цілу сторінку (!) нашій вбсг.й „Веселці“, де автор статті з „легкістю в думках незвичайною“ і з дісно-хлестаковською хльосткістю даремно намагається прикрити очевидну вбогість своєї палети сочистістю брідсвато-темної фарби. Цієї фарби (щ), судячи по загаку, підсэр!ло подісна до звичай-ісінького „отечественнаво“ дьсгтю)—автор не гошкoduвав і для „Веселки“.

Граючись деше євкими й мало-грамотнями „каламбурами“, будукчи сво авторітетно-вігелсшувані твердження методом не то „жіночої логіки“, не то способом що оригінально зветься в е: сментарній гесметрії „reductio ad absurdum“, автор, між іншим, зовсім наівно зраджує свою цілковиту непоінформованість в загальноідомих речах і таку ерудицію в справах літератури, яку можна прирівняти хіба до ерудиції літературного немовляти.

Так нпр. автор, який очевидно не чув ні про „Золотое Руно“, ні про „Веск“, ні про

„Аполлон“, вважає „Жар-птицю“ і „Сполохи“ (!) за „монумент цієї епохи“, що створила не більше, не менше, як „російська еміграція“.

Натурально, що «російська еміграція» (як що до неї дійде це число Л. Н. В.) переживає пару гумористичних хвилин, припам'ятовуючи незривняно-доскональний суворо клясичний вигляд і зміст „Аполлона“ (під редагуванням покійного М. Гумільова), з яким крикливо—папуговий і з м і с т і вигляд (друковані хоч в ліпшій друкарні Н мечинні) „Жар-Птиці“ і рівнятсья не може, дарма що на її видання Московський Совнарком не шкодує соціалізованих у населення ксштів.

Але цей секрет Полішінеля *) авторові—„критикові“ й „літератові“ не в і д о м и й, хоч він простодушно докоряє „таборовим“ бідакам—видавцям, що видають журнал ціною власного здоров'я і офірами „вдовиної лепти“,—оцими „государственними“ виданнями—М о с к о в щ и н и, а не «російської еміграції».

Бідний, засліплений агітаційним фейерверксом ворожої культури—український „інтелігент“!

Не менш наївними і немічними є екскурси автора до невідомої йому землі, що зветься психолстгією творчості, хоч ці екскурси мають дуже несподіване відношення до теми статті, і подиктовані авторсві скорше єсього тим бажанням, яке чехосвська Дуня з „Весілля“ зхарактеризувала несмертельною фразою:

*) Більшість московських видавництв у Німеччині об'єднано в с о в е т с ь к і м тресті „Слово“.

„Ані хочуть свою образованість показати і завжди говорять о непонятном“.

Хай буде відомим авторові, що навіть і геніяльні твори пишуться людиною, а не зверх-натуральними силами, і що напр. Кнут Гамсун під час написання свого першого роману, хоч цей роман і називається „Голод“—не мусів бути коңче голодним. Навпаки, можна з певністю сказати, що Гамсун був вже цілком ситим тоді, коли, вдивляючись в перспективу гелодних переживань, творив свого „Голода“.

Оця психологічна перспектива е *conditio sine qua* поп творчості.

Не можу твердити, знаходячись в таборних умовах без потрібних книжок, але певен, що й „Записки з Мертвого Дому“ Достоевського були написані по виході з Мертвого Дому.

Не пригадую собі, щоб і найбільші речі своєї Шевченко писав в умовах касарні. А вже змішувати умовини вигнання Міцкевича й Шевченка—це просто необережна „ловність рук“ автора статті.

Можна було б порадити непоінформованому авторові перечитати якусь популярну біографію Великого Естета і Князя Краси, щоб пересвідчитися, що Уайльд написав у в'язниці лише „Баляду Редінгенської в'язниці“ і „De profundis“ (речі—дуже нетипові для його творчості!), а не „свої твори“, як неясно й...сміливо твердить автор.

Але що хотів сказати автор цими „аргументами“, яке відношення має ця саламаха власних імен до „літературних журналів“ і з'окрема

„Веселки“,—ані співробітники „Веселки“, ані ми, редакція П—хоч убий! не зрозуміли.

Чому „Веселка“ мусить бути обов'язково „Жар птицею“ або „Спльхами“ (на менше автор статті погодиться, очевидно, не хоче)? Чому в „Веселці“ мусять друкуватися лише Достоевські, Міцкевичі і...Лимниченки? Чому українські Генії мусять народжуватися обов'язково в таборах для інтернованих, а не (припустимо!) на львівських бруквах?

Яким чином наші інтерновані квітти мусять обернутись в мліони, а ручна друкарська машинка—в ротатійній літографській кслиси?

Ось питання, які встали перед нами по прочитанні статті „Літературні журнали“ в ч. VII „Літер. — Наук. Вісника“.

Не чекаємо відповіді на них від компетентного автора статті і не хочемо цими рядками, боронь Боже, викликувати його на діалог, бо ж те поєднання шелестівок і голосівок, яким є прізвище—„О. Бабій“, нам збсолютно нічого не промсьвляє і на полеміку з власником його не викликає (та й за багато б це було для автора цих рядків*),—скажу а пророз).

Ми беремо на себе сміливість адресувати-ся безпосередньо до редактора журналу—Вп. Пана Дра Донцова.

І звертаємося тому, що прізвище це нам дуже й дуже багато промсьвляє; тому, що прізвище це є для нас символом майбут-

* Прізвище якого, як і прізвище Ю. Дарегана п. Бабій „предусмотрітельно“ замовчус. Хитрий.. „критик“!

н ь о і української інтелігенції, символом того, що є кращого й ліпшого, чинного й розумного серед неї н и н і; тому що ми вірили в спільний з власником цього прізвища напрямок нашої праці і вважали себе (по ідеї) за часточку, за галузь тої діяльності, яку провадить Л. Н. В.: тому, нарешті, що ідея статті „Л і т е р а т у р н і ж у р н а л и“ являється зіпсованою грамофонною пластинкою, карікатурно-критичним зеркалом дуже річової, дуже правдивої й знаменної ідеї статті „К р и з а у к р а ї н с ь к о ї л і т е р а т у р и“ (ч. IV. Л. Н. В.), яка належить перу—Д-ра Д. Донцова.

Ми беремо на себе сміливість запитати Вп. Пана Доктора, яким чином в органі, що його редагує Вп. Пан Доктор, замість с л о в а п о р а д и, замість руки моральної п о м о ч і, замість хліба с п р а в ж ь о ї критики—могли опинитися цей... каміньчик маленького, але вже зіпсованого*) хлопчика від літератури?

Ті, що горять (і згорають!) в таборі, як „свічка в дроті“, мали так багацько юнацького

ідеалізму, що чекали до своєї праці иншого відношення, власне, якраз від Вас, Пана Доктора!

Ті, що, закинуті в затхлу криницю таборної самотності, гукали з останніх сил,—сподівалися почути від Вас хоч: „чую“, а не казюньні офіційної фіксації нашого існування й не жб, р-ляння до цієї криниці каміньчиків п. Бабієм.

Може Пан Доктор візьмуть на себе труд з'ясувати п. Бабієві, що т а к о ї „критики“ ми не потребуємо, що т а к а „критика“ в тих умовах, в яких ми несемо свій хрест емігрантів—більш к о щ у н с т в о, ніж критика.

Бо ми волемо бути ц і л к о м самотніми, н'ж мати таких „однумців“ і „критиків“, як п. Баб'я. Волемо остаточно знати, що ми с а м і, що поради й помочі н е б у д е, ніж тішитися ілюзіями, що хтось прийде до нас на поміч, що когось, як нас, болить справа національного мистецтва.

Тоді принаймні буде ясно: одною надією менше, одним досвідом більше.

Е. М а л а н ю к.

Т Е А Т Р.

В. ВИННИЧЕНКО НА ТАБОРОВИХ СЦЕНАХ.

Найулюблішим автором для наших таборних акторів є В. Винниченко. Твори жадного иншого драматурга так гарно не представлені по кількості

вистав і виконанню, як, власне, твори цього письменника. Цілий ряд тутешніх акторів зумів створити в них гарні й досить вдало викінчені сценічні креації.

З посеред таких акторів особливо заслуговують на увагу пані Лінда (всі ролі героїнь у драмах В. В.), Безус [роля Ромця в „Панні Марі“], Горбатюк (Софія в „Між двох сил“), Лігваківська (Панна Мара), Коникова [Сніжинка в „Чорній Пантері“, Люда в „Заповіті“], Рочнова-Дядинюк (Мати Марі в „П. М.“ й пані Олена Карпівна в „Грісі“), а далі пани: Пухальський (ролі Панаса у „Між двох сил“, Трохима у „Базарі“, Івана Чоботаря у „Грісі“ та інші), Пашинківський [роля Грінберга у „Між двох сил“], Голубія (Муштащенко у „Законі“) Горунович [ролі Грінберга у „Між двох сил“, Сталичського в „Грісі“ та інші], Лагзшний [батька Марія у „П. М.“], Касперт [роля Леоніда у „Базарі“], Гальвицький (Марко і Сорокін у „Між двох сил“), Куц [Ніздря у „Грісі“], Красівський [Арсен у „Між двох сил“] і багато інших.

Відсутність потрібної кількості вільного місця на цих шпальтах не дає змоги дати хоча поверхових, легесеньких нарисів кожної з тих постановок, про які була мова вище, а тому зупиняюся лише на останній з них, на постанові „Гріха“ на сцені Каліш. табор. театру, що відбулася в день бенефісу п. Т. Винницької, 10-VII-23 р. До цієї вистави довго [щось з місяць чи й того більше] приготувалися, над нею працювали й узагалі прикладали зусиль, щоб показати в ній максимум результатів у сценічної творчості.

Праця така, безперечно, не пішла на марне. Її мистецькі досягнення, що були продемонстровані в день бенефісу п. Винницької, Калішська трупа вповні може віднести в рахунок свого активу. В загальних рисах трупа дала досить задовольняючу інтерпретацію цього нового і трудного до виконання твору В. Винниченка. Кажу „досить“, а не „вповні“, бо ж на

мою гадку більшість акторів, а в тому числі й режисурка цієї пєси, не зуміли як слід збагнути генетичних ліній у психіці героїв „Гріха“. Отже, бенефіцієнтка й героїня „Гріха“, п. Винницька, з того самого й до останнього моменту представлення своєї креації типу Марії Андріївни, ані в одному пункті не дала глядачеві того уявлення типу Марії Андріївни, яке повинно лишитися в кожного, хто глибше зупиниться над психологією більшості героїнь у драмах В. Винниченка. Для поверховного представлення цього питання ми мусимо зупинитися, подекуди, над упитанням деяких історичних типів української жінки. Отже, гляньмо в хронологічному порядку. Княгиня Ольга з її монументальністю, а одночасно і звинністю характеру; донька Ярослава Мудрого і королева Франції, Ганна, з її широким світоглядом державного політика; Галина Горностасова (з дому кн. Чорторійська) з її громадсько-організаційним хистом; Ганна Барзо богата Красенська, з її здібністю кермування військом, громадськими і церковними [Луцької єпископії] справами; полководець—кн. Софія Ружинська, що в 1609 році, на чолі 6000 свого війська, обложила й здобула штурмом замок кн. Корецьких у Черемоші, гетьманша Настя Скоропадська, полковниця Італії і сила інших подібних укр. жінок, що лишили після себе сліди своїх ділань, які в основі своїй мали стільки сили, енергії й волі, про яку зараз у нас і чоловік як кожний може лумати,— всі вони, жінки оті, уявляють зі себе один, колиш дуже розповсюджений на Україні, активний і не по жіночому сильний і виразний тип жінки—Українки.

Блискавична хуткість розуму й рухів поруч з ледоватістю сили й розважності; оксамітна ніжність

пантеїзм, поруч з люттям тигриці й полум'ям кохання Месаліни й Клеопатри, зполучених до купи; вогонь і лед, буря й тиша—оце головні складові елементи фізіології й психології типу тих жінок.

Жахливі історичні умовини життя нашої нації зпринципилися до дегенерації, а то ще й од того гірше—до дезерції від рідного народу у ворожі табори отого нашого жіночого типу

[Катерина Веріго, (Брешко-Брешковская), Софія Перовська, Галина Блаватська і т. п.]

Оцеї здегенерованій московськими ядовитими впливами, а колись такий героїчний тип укр. жінки, В. Винниченко й дає нам у своїй новій драмі „Гріх“ (Марія Олександрівна).

Але, не зважаючи на свою здегенерованість, Марія Олександрівна, все ж таки, основний предмет вдачі свого національного типу не затримала. Це ясно видно з її погоні за сяльними вражіннями. [Відгомон колишніх ділань сили й волі].

Перебування на фронті, вбивство „десятьох німців“, залицання—правильніше—бажання спокусити якогось вславленого схітника, прикурювання цигарок від лампадки і т.и., а поруч з цим—героїчний і самостійний крок самостійного навізання стосунків зі своїм налютийшим ворогом [жанд. Сталинський], щоб тільки спасти укохану істоту,—все це вказує на характер, що в основі своїй має щось від рухливости живого срібла, полум'я великого вогнища, а одночасно й непопушности зимної твердої, гірської верховини.

Ані такої рухливости, ані такого спокію, ані всієї тієї веселочної барви переходових нюансів від ля до мі, які дає для акторів креація типу Марії Олександрівни, бенефіціантка нам не дала.

Це була звичайна собі жінка, зі звичайними рухами, інтонацією й навіть без самої що-ніна єсть примітивної міміки на фізіономії. Ховати лице від публіки, коли на ньому повинні відбитися певні душевні переживання—це ж псуття й свідоме зменшення вражіння—що дає вся решта праці актора на сцені. Міміка—то останні порушення пеналю на картині.

Без них, отих порушень, найкраща картина не є картиною, а полотном і купюю фарб. В останній дії п. Винницька навмисне сіла за лампу, щоб тільки не завдати мімічної праці своїм м'язам лица; в другій дії вона зробила іще гірше—сіла до публіки просто... спиною! І нічого дивного, що та публіка в такі моменти починає або зівати, або кашляти, або просто виходити зі салі. Взагалі головними винуватцями такої невихованости публіки пореважно бувають самі актори, що не в стані прикувати глядача до акту своєї творчости.

Партнершами п. Винницької були п. п. Каспертова, [Муфта] і Рожнова-Дядинюк, [Олена Карпівна]. Обидві акторки зі своїми завданнями справились вповні задовольняюче. Щось безвольне, мляве й слабе було у „Муфті“ й трохи пуританізму та непримиримости у Олені Карпівни.

Що до чоловічої половини виконавців, то найкращими з них це п. п. Івонів (Михась) і Куц—Ніздря. Особливо цей останній дав закінченій і містецьки досконалий тип української людини, українську душу якої московський жандармський застінок розклав, змасапнував до щенту й зробив з неї заткало для своїх удушливо-отруйних випарів.

Подне стремління, цієї розкавалкованої ду-

ші, здобути свою утрачену цілість, що виявлялося у ненависті до Сталинського, п.Куд чудесно увидатнив, де треба підкреслив і взагалі в цій своїй невеличкій, порівнююче, ролі дав дійсно артистично викінченого типа.

Сталинський у виконанню п.Горуновича був добрим в тих місцях пєси, де він давав накази своїм підлеглим, але ж в стосунках з революціонерами бракувало у нього тієї bestialьської дистингованости й вирафінованости, яку так легко збагнути, а відтак і відтворити на сцені, коли ретельно простудіювати тип Міті Карамазова у Достоевського, адвоката Тонкачова у Салтикова-Щедріна [„Ташкенци“] і відносних героїв з романів Крестовського.

Ці ознаки bestialьства вищі шари московського громадянства вивчилися артистично маскувати й глибоко ховати їх, а тому нічого дивного, що акторові трудно зорієнтуватись при відтворюванні їх на сцені. Але, розкрити те, що старанно ховається Москалями, нам допомагає їх література, а тако ж спостереження над ними в тих життєвих моментах, коли вони забувають про свої маски й таким чином показують нам свої справжні обличчя. Такі моменти—то війна, революція, катастрофи, крахи і т. и. Отже, п. Горунович так само як і п. Винницька в своїй ролі

не знав основних складових елементів психології Сталинського, а тому й не диво, що деталі й оздобили цієї ролі, якіх так багато в 2 і 3 дії, вийшли плескатами, трафаретними і зовсім не зворушуючими глядача. Якусь цілком дивну і зовсім протилежну інтерпретацію дав п. Касперт для типа Ангелка. Ангелок—це уосібнення досить розповсюдженого на Україні типу повільного способу думання, рухів, акції. У п. Касперта ж це вийшов тип чогось у найвищій мірі рухливого, епілєптичного й гостро кострубатого. Збагнув основні риси своєї ролі п. Пухальський.

Особливо бездоганно він провів 2 дію.

В третій, в деяких місцях, бракувало експресії й піднесення, які так, безперечно, є. Не зважаючи на всі дефекти, про які була мова вище, постановка „Гріха“ зробила велике вражіння на аудиторію. Були моменти справжньої мистецької творчости, що дали глядачам хвилини забуття й естетичних насолод і за це акторам нашим належить щира подяка.

В другій дії бенефіціантка одержала адресу, що була написана гарною укр. мовою (досить рідке явище), квіти, ну й щирі аплодісменти всієї салі.

А. Ж о р—с ь к и й.

Б І Б Л І О Г Р А Ф І Я.

Г А В Р И І Л К О С Т Е Л ь Н И К.

„Л о м а н н я д у ш“. З літературної критики: I „Чесність з собою”—В. Винни енка,

II „Павло Тичина“; III „Плюси й мінуси“ в поезії І. Франка.

Вицтво „Д о б р а к н я ж к а“ Львів.

Твір даний—певна вкладка в нашу літературно-критичну скарбницю. І можемо сказати вкладка не тільки в розумінні кількосному. Бо ж автор добре простудював свої річи твору. Шкода лише, що шановному критикові забракло „чесности з собєю“, забракло в засаді власної Орієнтації на самого себе.

Обмірковуючи першу річ—В. Винниченка, автор здається на авторітетність Сергія Єфремова, а ще більше на авторітетність його „Літературного намулу“. Отже так і починає:

„Фільозофи вигадали новітній атеїзм... а белетристичні письменники конкретизують атеїстичау ідеоольогію“...

І неупритомивши собі досі, що саме життя і є той атеїстичний Молох, що сучасний письменник—винниченковець не поклоняється в даному разі якомусь Молохові, а йде разом з життям, і, що він подає не „нову“, а провідну мораль, критик з жалем та болем констатує „велику шкоду“.

У автора критичного нарису через усю працю яскраво переходить набута звичка говорити й не договорювати, бажати небажаного. І не дивлячись на те, що ця звичка спочиває в закорузі й, безобличній, псевдоклясичній моралі, він, ніби виборсуючись, приходить до здавалосяб здорової думи:

„Зворот без сумніву потрібний—із вершян атеїстичної софістики, де закручується голова, треба злізти на певний ґрунт—на землю. Не „поворот до скотини“, але „поворот до здорової хлопської душі“.

І дивно що не в одному місці у критика не повстає еднання з автором „Чесности з собою“, що до повороту до здорової хлопської душі. А на нашу думку тільки так і можна, так і слід розуміти генезу даної творчости.

Та, як видно, тут ходить більше о шляхи, о методи, о певну переоцінку цінностей. І критик стремить осягнути, або дійти того місця, де „панує роівновага, згода всіх душевних сил, де розум у згоді з чуттям, де здоровля, сила,—суцільне багатство, граючись у жмурки, чи то півжмурки. Та Винниченко, по його гадці, став на шлях хибний, на бік противний доброї моралі. Видко критикові не далось спостерігти, в який спосіб зформулювалася та як формулюється, і яких засад моральних тримається та „хлопська душа“.

Ця „атеїстична“ творчість В. Винниченка, як на нас, не є постільки такою, псільки за-собовою. І під цим ваглядом не можна в'д неї одібрати всього того позитивного, що вона несе для нашого суцільного життя.

Необхідно було зробити здвиґ, не-обхідно було революціонувати, шоби зрештою втрапити на правдивішу стежку. А це і робить „Чесність з собою“.

В нашій літературі Винниченко один з найперших струснув запліснявілим насловенням в царині доброї моралі.

І нині йому в певній мірі завдячує сучасна наша белетристика та поезія, лікуючи рани чез-ре-з безпосередне вскриття їх. А з цього ми маємо тільки здобуток і то не в самій зміні за-собу, а й в наслідках, а й в царині моралі.

Цей здобуток нашої літератури в найближчому часі буде сбірковано ширше на сторінках „Веселки“ тому вразі не зупиняємося на ньому.

Одже ціла критична студія над „Чемістю з собєю“ не діходить самого сенсу, не набірє річєвості, а скрше викраєє частки з цлого, щоби до них прикласти набуту звичку „еволціонувати“, криючись од життя за химерними лаштунками.

Друга річ—творчість Тичини представлена надто поєрхово, невизраєно, однобічно. Видко критикові не далося перейнятися гармонією форм—внутрішньої та зєврхньої, що так кидається у вчі, не тільки під час глибших студій поезій Тичини. І мушу сказати: поета не спеціально наддніпрянського, як собі гадє критик, а українського та ближче всєукраїнського, та разом і визначнішого сучасного світового лірика. Тому автор і приходить до так глибокєх висєвків:

„Тичина більше вишукує ритм, більше йому ходить о граціозні, мєльодійні ритми, ніж о глибокї сенси. „Тичина місцями грається ритмами; а ще далі маємо трєхи америки: „Иноді він не тільки що грається ритмами, а лє і їх з в у к а м и (підкрєслєння наше).

Так представлено і кілька добірних думок, які в мєншій мірі повязано зі ствхійною творчістю Тичини, з її, як сказав-би, настроєм, з її динамікою. Настрій в поезії—душа її. Та видко критик стоїть поза вєю, коли тут він бачить с а л ь о н о в у в к р а ї н с ь к у р и т м и к у.

Гадаємо, що підхоплєне зі самих стихів природи, винєсєне з кривєк духовости нації не надається сальоновї ритмиці. Правдиво зауважує Л. Маланюк, спиняючись на вірш: „А р ф а м и, а р ф а м и“... („Веселка“ ч. 4): „Цей типовий метр спіймав поєт з євдиху весняного вітру над степом“. Підібні інстинктовні підхоплєння ми можемо перєслїдити в цілому ряді, в більшости його поезій.

І вразду каже далі критик: „Шєвченко перший використав і ро винув українську ритмику“. Що правда не „орігінальну“, як собі думає критик, а свєрідну, нашу.

Цю свєрідність в найглибшому розумінні, в більшому всєохоплєнні і дає нам ритміка Тичини. Та вона не сальонова, а степова, черноземна. І тільки завдяки цій свєрідности Тичина ритмічно звязує зміст в такій силі та ясности, як цього досі ще, мєжливо, ніхто з поєтів не зробив. Тому з певністю до творів Тичини прикладемо тільки єє твєрдження: т у т д і й с н о з м і с т т в о р и т ь ф о р м у.

Окремо увагу критик спиняє на змісті поезії Тичини. Єсь його провідні твєрдження: „в поезії Тичини нема ані глибокого, ані психологічно багатого змісту“.

Годі говорити щось більшєго за подібні, не без сміливости, думки. Сміливі вони єчерез те, що прєтягом вєсього зарисє саму душу в творчости нашого поєта не збагнуто. Душа та виріблена, вкарбувана з найкштовніших цєглинок нетронутого українського степу. Душа та найменше індивідуальна і більшє, як нічий

злиток могутньої захищеної сили нації. Душа та — рух дужий, велетенський, психологічно виправданий. Рух, що приведе до великого чину. Навіть у „Скорбній Матері“ відчувається цей рух, відчувається якась необорима сила.

При глибокому читанні видається ніби ту силу стримує сама будова вірша—ямб трьохстоповий.

Це і є той багатий зміст, якого, на жаль, наш критик не добачує.

Найкраще за нього нам скажуть оці рядки:

„Беруть хліб, угінь, цукор і так, немов до чарки, приказують:

—Ну, хай же вам Бог посилає... та щоб ми ще нераз на нашій землі пироги їли.

А ми, позиваючи сусіда за межу, одкажуємо:

—Дай, Боже, дай...

Іноді так: небо ясне, а з стріх вода капле.

„Шоелістичне“ — Золотий Гомін.

Порівняння світоглядів Тичини й Винниченка, хоч воно і обґрунтовано такими аргументами, як „крапля чистої“ і „крапля брудної води“, недотепні. Рядки вище з поезії Тичини ясніше представляють нам його світогляд. По зем-

лі ми ходимо і з неї живемо.

А коли б і випало порівнювати ці два світогляди, то зіб'я що прийшли до думки, що Тичина живе тим, що росте і виросте, а Винниченко тим, що вже виростло.

Найдужче, найвиразніше та найдоглядніше наш критик дає характеристику на поезії І. Франка.

Проте і тут часом подибуємо твердження необосновані, або вгрозт перечні:

„Іван Франко вправді не є генем, однак він є великим майстром у поезії“. Це майстерство, додаю, велике, нігде не доведено. І вражіння після того за сл'ябе. Все ж ціла характеристика представлена досить суб'єктивно, досить річєво, повно і вичерпуюче. „Мойсей“, на нашу думку, і не міг бути, яко тип, інєкшим, і не міг посідати більших, чи реальніших якостей, ніж діалектика, коли і шановний критик підкрєслює, що М й сей — се таки сам Франко.

М. Селєгій.

Х Р О Н І К А

КИЇВ. Академія Наук одержала до своєї диспозиції більші засоби, м. и. велику друкарню Печерської Лаври. Академії віддано контроль над українським (школа, що не над усякими) друкованим словом.

Лінгвістична Комісія Академії готує нове, значно поширене видання С л о в н и к а Грінченка.

— На турнірі українських і московських режисерів перемогу дістав режисер Л е с ь К у р б а с.

ВАРШАВА. По відомостях, що ласкаво подав нам поет Леонард Подгорські-Околув, в-осени тут заповіджено видання творів П. Тичини в польським перекладі. Видавати буде Księgarnia Warszawská.

— Один з членів Укр. Центр. Комітету (п. Зайцев) має на руках чудовий польський переклад творів Тичини, виконаний одним з польських поетів на Україні.

— В Ч. 29-30 „Skamander-a” — місячника поетицького, в відділі „Varia” вміщено замітку про наш альманах „Озимина”. Автор її — поет і критик Ярослав Івашкевич є знавцем української літератури. [Цікаво, що перша рецензія на „Озимину”, яка вийшла з друку на провесні ц. р., — належить перу

не Українця, а Поляка, і що до цього часу жоден з українських сьогобічних часописів не дав а п і с л о в а про цю книжку).

ДЬВІВ. Вийшло ч. 1. часопису „М а м а й”. Зміст: І. Зубенко — „Переспіви”. Клим Поліщук — „Панська жінка”. Антін Павлюк — „Вже під сонцем”. „Душа велика”... Федір Дудко — „Христова наречена”. Галина Орлізна — „Без ґрунту”. Юра Ширумеляк — „Угорська мельодія”. Євген Маланюк — „У сусіда” (профілі польських поетів). Клим Поліщук — „Виждати жнива”. К. Л. „Московська Культура”. Осип Турянський — „Козацька душа”. Бльок-пот. Бібліографія. Графіка — П. Омельченка.

ПРАГА. На чолі Українського Педагогічного Інституту став відомий критик наш проф. Л. Б і л е ц ь к и й.

Останнє число (ч. 7-8.) „Нової України” містить нову драматичну річ Г а л и н и Ж у р б и „Метелиця”, що має всі данні називатися п о д і є ю в літературнім життю еміґрації.

КАЛІШ-ЩИПЬОРНО.

В и с т а в и. З успіхом пройшла старанно зрепетована нова пєса „З а і д е ю” Г. Н. („Нова Україна” ч. 5). На жаль — ідея пєси (останній монольоґ са. Петра) може мати деморалізуючий вплив на аудиторію толстовськими нотками „непротівленія”.

Ставила трупа ім. Садовського.

Ліска І. І. „Сучасна польська поезія“—Євгена Маланюка.

„Рефлексії до релігії будуччини“—Михайла Селегія.

„Чи Українець Гоголь“—Діброви.

„Кирило-Методієвське Брацтво“—О. Саліховського.

„Сучасна міжнародня політична конюнктура“—п. Токаржевського (посол У. Н. Р. у Царьгороді.)

„Українська політична еміграція в минулому й сучасному“—А. Коршнівський (дві лекції).

ПРИВІТАННЯ.

„Веселка“ засилає свій гарячий привіт „Релігійно-Науковому Віснику“ і здоровить його редакцію і співробітників з двоохрічним ювілеєм.

Привітання. Нами одержано таку листівку: „Щирий привіт братам наддніпрянцям з колонії Підхлудської. Голубовська, Н. Левицька, Л. Зодаре, Ганна Саовачова, Косович, Шмереківська, Брикович, Скордуба, М. Білецька, М. Вороний, Д-р Савай, Л. Гагульська, С. Тесняк, Шкулоза, Лисняк. I-VIII-23“
Спасибі за спомин!

НОВІ КНИЖКИ:

В. Ерн. Життя і особа Григорія Сковороди. Переклад і передмова Евг. Маланюка. В-во „До світла“ 1923.

Г. Костельник. Тамання душ. В-во „Добра книжка“.

Т Шторх. Озеро Іммен—переклад В. Бобинського. В-во „Добра книжка“.

Х. Алчевська. Clémat's —вірші. В-во „Чорномор“.

І. Зубенко. Лицарі й мученики. Кн. II. Каліш 1923.

К. Каутський. Диктатура пролетаріату. Переклад М. Галагана. Вид. Зак. Гр. У. С.-Д. Р. II.

Emil Verhaeren. Les Heures du soir. 5 édit. Paris 1921.

Paul Valéry. „Charmés“ 4 édit. Paris 1922. „Nouv. Rev. Fran.“

Kazimierz Wierzyński. Wielka Niedzwiedzica. Wyd. „Ignis“ 1923.

Віктор Пкловскій. Література і Кінематограф. Рус. Унів. К-во. Берлін 1923.

Сергей Есенин. Стихотворения і поеми. Том первый. Берлін 1923.

Г. Костельник. Поезв духв у Бродях. В-во „Добра книжка“.

НОВІ ЖУРНАЛИ:

- „Діт.-Наука. Вісник“ ч. ч. 1-VII. 1923.
 „Нова Україна“ ч. ч. 6, 7-8.
 „Сільський Світ“ ч. ч. IV-VIII.
 „Книжка“ ч. 1-5. 1923. В-цтво „Бистриця“.
 „Український Скиталець“
 ч. 13, 14. Відень 1923.
 „Рел.-Наука Вісник“ ч. 11-12. В-ня
 Брацтва Св. Покрови 6. с. с. д. Щипьорно 1923.

На пресовий фонд зложили:

„Червона Калина“
 Укр. Книгарня й Антикв. У.П.Т. | 100000
 В-во „Русалка“

„Український Студент“ ч. 1-2.
 „Вісник Спільки Лікарських Помішників“ ч. 2.

„Мамай“ місячник ч. 1.

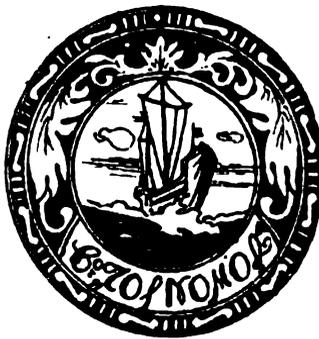
„Skamander“ Warszawa. Luty
 1922—Maj 1923.

„Poésie“ №7. Juillet 1923. Paris.
 „Croquis“.

Поштова скринька.

М. ДИКАНЬКОВІ. Очікуємо здійснення Вашої пропозиції.
 Ф. ДУДКОВІ. Довго мовчите!
 Редакції „Проміня“. Чому не висилаєте журналу й нічого не пишете?

Редакція: Євген Маланюк.

Відповідальний Редактор
 А. Коршнівський.

Н О В А   У К Р А Ї Н А

місячник пісменства, мистецтва, науки і громадського життя виходить у 1923 р. з кінцем кожного місяця під редакцією

Володимира ВИННИЧЕНКА й Микити ШАПОВАЛА.

В журналі беруть участь такі співробітники: проф. Дм. Антонович, проф. Л. Білецький, П. Богацький, В. Винниченко, М. Вороний, М. Галаган, Вол. Гнатюк, др. А. Гончаренко, Н. Григоріів, Катря Гриневичева, Вол. Дорошенко, Л. Драгомавів-Шишманова, А. Животько, Д. Ісаєвич, К. Коберський, О. Кобилянська, В. Коннор-Вилинська, В. Ле-

винський, Наш Гр., проф. О. Мицюк, О. Олесь, Гр. Паламарь, др. Степ. Ріпецький, С. Русова, Вол. Самійленко, др. М. Сисак, др. В. Сімович, Юр. Сірий, доц. Є. Сокович, М. Сріблянський, Василь Стефаник, доц. В. Тимошенко, Ю. Тищенко, С. Черкасенко, доц. Л. Чернявський, М. Шаповал, проф. І. Шовгенів, доц. Л. Шрамченко, проф. Ф. Щербина й ин.

• Адреса Редакції й контори: Praha III, Še-
říkova, ul. 4, III.

Передплата в чеських коронах вносить:
для Чехословаччини—за рік 100 Кч., на пів року 50 Кч.
для України, Польщі, Галичини, Румунії, Німеччини,
Австрії— "   80 "   "   40 "
для инчих країв "   120 "   "   60 "

Комплект за минулий рік 40 чеських корон; окреме число 3 кч.
Сторінка оголошень—200.

Передплатники з Волині й Польщі одержують ваш журнал виключно через представника Н. У. на ті краї, д. Якова Зоозю, Львів, вул.

Окрема книжка коштує:
у Чехословачії—15 корч., в Галичині, на Волині, в
Польщі—15000 поль. мар., в Німеччині—7000 нім.
мар., в Америці—1 долар, у Франції—7 Франків, у
Югославії—30 динарів, у Болгарії—30 левів, у Руму-
нії—30 левів, у Італії—8 лір.

Гавзнера, ч. 5; на ту саму адресу треба вносити звіттіля передплату.

У Німеччині можна передплатувати й набувати „Нову Україну“ в д. ВІКТОРА САПІЦЬКОГО (Wiktór Sapickýj, B E R L I N W 50, Neue Ansbacherstrase 11, Gartenh us).

(Адреси агентів на звороті)

КРИМ ТОГО ЖУРНАЛ ПРОДАЄТЬСЯ:

ЛЬВІВ—Книгарня Наукового Товариства ім. Шевченка, Ринок 10.
УЖГОРОД—Товариство „Просвіта“, вул. Капітульна, ч. 6.
РІВНЕ—Товариство „Просвіта“.
ЛУЦЬК—Українська книгарня „Нива“.
ДУБНО—Товариство „Просвіта“.
КРЕМ'ЯНЕЦЬ—Товариство „Просвіта“.

ПРАГА—Книгарня О. Лаврова, Praha II, Karlovo namesti . č. 6. в кіоску „Українська Хата“.
ВІДЕНЬ—Книгарня Гольдшміда
(Goldschmidt—Wien I, Wellzeile 11).
ЧІКАГО—Українська книгарня, 748, Robey Street.

Видавництво „Чорномор“. Kallsz, Górna 15, т. 5, Pologne.

Видавництво виконує всі роботи в обсягу друкарської штуки. Про умови друку звертатися до редактора видавництва А. Коршнівського.

До цієї пори видавництво „ЧОРНОМОР“ випустило такі книжки:

- 1) К. ПОЛІЩУК—Світ червоний (повість).
- 2) Л. БІЛЕЦЬКИЙ—Історія укр. письменства т. 1, вип. 1.
- 3) КОРОЛІВ—СТАРІЙ—Повстання органічного життя на землі.
- 4) ХРИСТЯ АЛЧЕВСЬКА—Clematis (поезія).
- 5) К. КАВТСЬКИЙ—Ліктура пролетаряту.
- 6) М. МЕТЕРЛІНК—Моїна Ванна, драма на 3 дії.
- 7) І. ОЛЬБРАХТ—„П'ятий акт“. др. етюд на 1 дію.
- 8) „ВЕСЕЛКА“ ч. 7.
- 9) ІЛЬНІЦЬКИЙ—Моторовий плуг.
- 10) В. КОРНІЄНКО—Запорожський влад.
- 11) В. ДОРОШЕВИЧ—Казки Сходу.
- 12) ШТОРМ—Озеро Іммен (новеля).

Зараз видавництво „ЧОРНОМОР“ друкує й виготовляє до друку:

- 1) КОРОЛІВ—СТАРІЙ—„Нечиста сила“ (Казки).
- 2) М. ШАПОВАЛ—Про ліс.
- 3) „ : „—Сміновіховщина.
- 4) „ : „—Від III Інтернаціоналу до III Риму.
- 5) А. КОРШНІВСЬКИЙ—Історичний нарис життя Української політичної еміграції.
- 6) Того ж автора—Самоучитель польської мови для українців.

На складі видавництва „Чорномор“ є для продажу такі книжки:

Kallsz, Górna 15, т. 5.

- 1) Літературний місячник „Веселка“
ч. 5, 1922 р. ціна 8000 мр. п.
ч.ч. 6-7-8 „ 12000 „
ч. 1 за 1923 р. „ 10000 „
ч.ч. 2-3 „ 12000 „
ч.ч. 4-5-6 „ 12000 „
ч. 7. „ 12000 „

(Для музеїв на складі є кілька зайвих ком-
плектів журналу „Веселка“ за 1922 р.)
Альманах „Озими́на“ 5000 мр.п.
Олекса Карманюк—„Сві-
тлана Харченко“ др. на 3 дії. 5000 „
Того ж автора „Максим Свеней“.
трагедія на 5 дій. 7000 „
Іван Зубенко—„Остання
жертва“ др. на 3 дії. 7000 „
Того ж автора „Лицарі і Мученики“
ч. II. 10000 „
Того ж автора „Краплини“ 5000 „

В. Корнієнко—„Запорозь-
кий клад“ казка. 4000 „
В. Дорошевич—„Казки Сходу“ 8000 „
І. Ольбрахт—„Пятий акт“ др.
нарис на 1 дію. 5000 „
М. Метерлінк—„Монна Ванна“ 10000 „
Н. Ільницький—„Моторовий
плуг та застосування його у сільск.
господарстві. 10000 „

Окрім зазначених книжок є й різні інші табо-
рові видання.

Увага! Наші американські передплатники всі зазначені книжки можуть набувати в п. F. Timke, 2142
Winchester, Chicago, U. S. A. до якого за ласкавими замовленнями і просимо звертатися.

Важне для тих, що їдуть у Чехословаччину.
Чеська влада окремим обіжником ч. 142.333 з 20 серпня 1923 подала до відома, що кожний емігрант,
якої не було б народности, прибувши на територію Ч. С. Р. нелегально, себ то без окремого дозволу (візи)
чеської влади—не одержить права побуту в Ч. С. Р., ані ніякої праці, ані допомоги і буде виселений по за кор-
дони республіки.

„ЗАГРОВА“.

Орган незалежної думки виходить кожного
1 і 15 в місяці. Львів. Руська ч. 18-1.

„МАМАЙ“ літературний альманах містить
поезію, белетристику, критику, мистецьку хроні-
ку то що. Львів, Театинська 3.

„ЕМІГРАНТ“ Літературно-суспільний дво-
тижневик, присвячений справам еміграції (ремі-
грації). Редактор: К. П. Лідур а, Львів, Коперника 16.

„ТАБОР“—Військово-науковий журнал, міс-
тить твори з царини воєної штуки й історії
укр. визвольної боротьби. Kalisz, Kolejowa 85,
m. Chorowskiego, dla P. Szandruka.

„КНИЖКА“—вісник українського книжко-
вого руху (місячник). Станіславів, вид-вництва
„Бистрия“.

„РЕЛІГІЙНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК
(місячник).
Skalmirzyce, obdz № 5, ks. Bifon.

